

Használati útmutató

A régi magyar vers számítógépes repertóriumának
(Répertoire de la poésie hongroise ancienne)
3.2-es [(c) 1979-1999] verziójához

- Bevezető
  - A repertórium felépítése
    - Alapfogalmak
    - Adatlapok
      - Az 1601 előtti versek adatlapjainak rovatai
      - A adatúrlap mintával kitöltve
      - Az 1701 előtti források (kéziratok és nyomtatványok) adatlapjainak felépítése
      - A forrásúrlap mintával kitöltve
    - A műfajfa
      - A vallásos ág
      - A világi ág
  - Keresés
    - Szabad szöveges keresés
    - Keresés az inverz file használatával
    - A SYLL program használata
    - Többszempon্তু keresések
  - Az adatok megjelenítése, rendezése, nyomtatása
    - Megjelenítés
    - Rendezés
  - Repertórium-bibliográfia
-

0. Bevezető

A régi magyar vers számítógépes repertóriumát kézikönyvként is kiadták, de a repertórium valódi, igazán használható, a kutató igényeihez rugalmasan alkalmazkodó formája a számítógépes adatbázis, melynek továbbfejlesztése sem szünetel. Az adatbázis elkészítésének folyamán többféle készüléket használtunk, a peremlyukkártyás kezdetleges megoldástól a nagyszámítógépen, majd a személyi számítógépen keresztül a modern hálózati megoldásokig. A munka során bekövetkezett eszközváltások jól mutatják, milyen viharos fejlődésen ment keresztül a számítástechnika irodalomtudományi alkalmazása. Jelenleg kétféleképpen, részben (5.0, (c) ContentWare, 2000) az Interneten keresztül, a Linuxos MySQL adatbáziskezelő rendszeren, részben (3.2, (c) 1999) az UNESCO által a személyi számítógépekre kifejlesztett microCDS/ISIS 3.8-as adatbáziskezelő rendszeren keresztül érhetőek el a repertórium adatai. Ez az útmutató az ISIS-es verzió felhasználói számára készült.

Előre kell bocsátanunk néhány figyelmeztetést. A Répertoire de la poésie hongroise ancienne személyi számítógépes változatának hordozója, az ISIS csak az UNESCO tagországaiban ingyenes hozzáférésű. Az adatbázis hajlékony-, ill. optikai lemezes változatát mi is ingyenesen bocsátjuk a felhasználó rendelkezésére. (Ez nem vonatkozik a hordozó, a másolás és a postai szállítás költségeire.) A könyvtárak számára javasoljuk azonban a teljes változat beszerzését, mely az adatbázison kívül kétkötetes, francia nyelvű (elsősorban hibajavítást, az adatbázis tökéletesbítését

szolgáltató) kézikönyvet is tartalmaz: Iván HORVÁTH (direction), Gabriella H. HUBERT (assisté par), Zsuzsa FONT, János HERNER, Etelka SZÖNYI, István VADAI (avec la coopération de), Tamás RUTTNER (responsable de l'enregistrement textuel), György GÁL (responsable en matière de mathématiques et de logiciel), Répertoire de la poésie hongroise ancienne. Manuel de corrections d'erreurs, I-II, megjelent a Centre de Poétique Comparée AD CORPUS POETICARUM c. sorozatában, sorozatszerkesztő Léon ROBEL, kiadta az Éditions du Nouvel Objet (96, bd. des Batignolles, 75017 Paris), 1992, Magyarországon terjeszti a Librairie Le Pont (1011 Budapest, Fő u. 17., tel.: 202-1133/155).

Az adatbázis fizető vagy ingyenes példányának használója nem válik az adatbázis birtokosává: az továbbra is szerzőinek szellemi tulajdona marad. A felhasználó csak az adatbázis tudományos kutatásban való alkalmazására nyer jogot, és semmilyen módosítást nem eszközölhet azon. Az adatbázis korai változatai (ver. 1.0 [(c) 1979], ver. 2.0 [(c) 1988], ver. 2.1 [(c) 1989], ver. 2.2 [(c) 1991]) még nem kerültek kereskedelmi forgalomba, használatuk tilos. A kereskedelmi forgalomba került 3.0 változat ((c) 1992) továbbra is használható, bár az 1994-es 3.1 verzió kb. 200 javítást tartalmaz, ugyanakkor terjedelme is lényegesen kisebb lett. A következő, 3.2-es kiadás 1999 második felében jelent meg, apróbb számítástechnikai jellegű javításokat és a magyar felhasználói felületet tartalmaz. Az adatbázis 5-ös verziója tulajdonképpen a 3-as verzió Internetes változata. Az 5-ös verzióba fog bekerülni minden újítás, javítás. A 3-as verziók közül az utolsó, a 3.2-es azonban továbbra is elérhető, letölthető marad. Ez a dokumentáció az adatbázis 3-as verziójához készült, néhol jelentősek az eltérések az újabb változatokban. Az 5-ös verzió főbb újdonságai:

- áttérés a CDS/ISIS-ről SQL rendszerbe
- az adatok átkonvertálása ISO-8859-2-es kódlapra
- az adatbázis átstrukturálása
- könnyen kezelhető webes kereső- és böngészőfelület
- a magyar, angol, francia és német nyelvek támogatása
- az utóbbi pár évben közzétett hibák, hiányok figyelembevétele
- egyéb apró korrekciók

Az ISIS használata nem túl bonyolult, a programot eredetileg úgy tervezték, hogy szöveges információkat (elsősorban könyvtári adatokat) lehessen vele kezelni, több nyelven. Ennek megfelelően menürendszere is többnyelvű, betűkészlete is tartalmazhatja a nemzeti karaktereket, a különféle ékezetes és mellékjeles betűket. Ezért repertóriumunk, noha magyar vonatkozású adatokat tartalmaz, minden nehézség nélkül használható több nyelven is. Éppen a program nemzetközi felhasználhatósága tette szükségessé azt, hogy a repertórium franciául jelenjék meg, így a magyarul nem tudó felhasználók is hozzáférhetnek a versek adataihoz. Mint mondtuk, az ISIS használata nem túl bonyolult, de azért nem is magától értetődő. Három ponton mindenképpen magyarázatra szorul. Az egyik ilyen az adatbázis felépítése, mert ez nem az ISIS része, hanem kizárólag az adatbázis készítőinek logikáját, illetve logikátlanságát tükrözi. Hogy a tárolt adatokat milyen rendben őrzi a számítógép, erről szól elsősorban ez a használati utasítás. A második magyarázatra szoruló pont az adatok közötti keresés. Ehhez a fentiekén kívül az ISIS keresőtechnikáját kell megérteni. Ezt nem feladatunk itt részletekbe menően bemutatni, de néhány példa segítségével legalább mintát szeretnénk nyújtani a próbálkozásokhoz. Az adatbázisban jelenleg kialakított keresést segítő szótárt és az ehhez csatlakozó segédprogramot ismerteti ez a rész. A harmadik magyarázatra szoruló pont az adatok megjelenítése. A rendszer nemcsak arra képes, hogy a könyv formában megjelent repertórium mintájára teljes adatlapokat hozzon létre, hanem természetesen arra is, hogy bármilyen kívánt szempont szerint átrendezze ezeket, vagy szűkítse a megjelenített eredményt. Magyarán, a könyvben minden versről minden rögzített adat megtalálható; a számítógépen megjeleníthetem képernyőn, vagy kinyomtathatom nyomtatón a versek engem érdeklő csoportjának engem érdeklő adatait, például csakis Tinódi Sebestyén

verseinek csupán a kezdősorait. Hogy a képernyőn, illetve a nyomtatón mi jelenjék meg, ehhez ismerni kell az adatbázisnak nemcsak a logikáját, hanem a tárolt adatok számítógépes elnevezéseit is, erről ad számot a használati utasításnak ez a része. Itt kapott helyet a megjelenítéshez használt segédprogramok rövid ismertetése.

1. A repertórium felépítése

1.1. Alapfogalmak

A repertórium az 1601 előtti magyar versek és az ezeket tartalmazó 1701 előtti kéziratok és nyomtatványok adatlapjait tartalmazza. Ezeket az *adatlapokat* a számítástechnikai gyakorlatban *rekordoknak* hívják, mi ebben az ismertetőben megmaradunk az adatlap kifejezés mellett. Az adatlapok *rovatokból* (a számítástechnikai megnevezés szerint: *mezőkből*) épülnek fel, ezek szükség szerint tovább tagolódhatnak *alrovatokra*. Például az 1129. adatlap tartalmazza Bornemisza Péter híres búcsúversének, a Siralmas énnékem tetőled megváltom kezdetű versének leírását. Ennek a adatlapnak a rovatai például a kezdősor, a cím, a szerző neve; alrovat például a szerző nevének rovatán belül a vezetéknev, illetve a keresztnév. A repertórium tulajdonképpen az összes ilyen adatlapnak a gyűjteménye. A számítógépes adatbázis az adatok egy részét természetesen kódolva tartalmazza, vagyis meg kell adnunk e kódok feloldását, ismertetnünk kell az alkalmazott jelölésrendszert. Másrészt a *versek adatlapjain* kívül másféle adatlapok is szerepelnek az adatbázisban: az *1600 utáni, nótajelzésül szolgáló versek adatlapjai*, a többrészes *versek mellékadatlapjai*, illetve a *versek forrásainak adatlapjai*. Ezeknek a felsorolása és felépítésük szintén elengedhetetlenül hozzátartozik az adatbázis leírásához.

1.2. Adatlapok

Vegyük tehát sorra egy adatlap rovatait, és nézzük meg hogyan lehet kitöltve az adatlap egy-egy rovata. (A számítógépes rendszert használva ezen információk rövidítve megtekinthetők a megfelelő rovaton állva az F1 billentyű lenyomásával.) Minden egyes rovatnál a rovat jelét és az adatlap megfelelő rovatának rövidített megnevezését is megadjuk, erre a 2. pontban fogunk hivatkozni.

1.2.1. Az 1601 előtti versek adatlapjainak rovatai

v1 - A vers azonosítószáma (**R**). A vers hivatkozási száma, amelyet a számítógépes rendszer használ a versek keresésére és azonosítására. Szándékunk szerint a versek rövid azonosítója, ami felsorolásoknál lehet praktikus, illetve akkor, ha két vagy több vers kezdősora több szón keresztül megegyezik. A számítógép számára az azonosító mindig négyjegyű szám, tehát az első ilyen azonosító: 0001. Természetesen az adatok megjelenítésénél a kezdő nullák eltüntethetők. A rovat hossza 5, vagyis a négyjegyű azonosító után még marad egy betűnyi hely; ezt a később bemutatandó segédadatlapok betűs azonosítószámainál használjuk. Az R-számok kiosztása eredetileg a törzsanyag ábécé-rendjéhez igazodott, ám később az adatbázis bővülésével ez a rend megszűnt. Ugyanígy van némi összefüggés az adatlapok sorszáma és az azonosítók között, eredetileg párhuzamosan haladtak, de adatlapok törlésével, pótlásával, átrendezésével ez az összefüggés megszűnt. Az adatlapok sorszáma, az úgynevezett MFN (Master File Number) számunkra esetleges, az adatbázis történetében nem állandó, megváltozhat, megszűnhet. Az R-szám tehát az azonosító, véglegesen rögzített, de egyéb jelentéstartalma nincsen.

A jövőben általában is célszerűnek tartjuk és javasoljuk a régi magyar versekre szerzőjükön és kezdősorukon felül R-számukkal is hivatkozni, ugyanúgy, ahogy pl. a régi magyar nyomtatványok

esetében is az egyértelmű azonosítás kedvéért fel szoktuk tüntetni RMK- vagy RMNY-számukat.

Egy probléma, mely a versek önazonosságát illeti: a versek 17. századi átdolgozásai nálunk egyszerűen változatokként szerepelnek: a csupán árnyalatnyi módosulást hozó gondos másolás és a kíméletlen, cenzúrázó jellegű átírás közötti különbséget a leltározó csupán fokozatnak tekinti.

Felvetődik, hogy mely versek tartoznak az 1601 előtti körébe. Itt viszonylag kritikusak voltunk: csak azokat a műveket vettük fel, amelyeknek keltezését megfelelően indokoltnak tartottuk, és nem mindenben követtük a szakirodalom tanácsait. Nem mertük egyelőre felvenni pl. Szűcs György művét (Szükség minékünk, mi keresztyének, vö. RMDT I, 754, RMKT17, 8, 123. sz.). Az Újfalvi Imre szerkesztette énekeskönyv ugyan 1602-ben jelent meg, azonban úgy képzeljük, hogy bizonyára kizárólag 1601 előtti anyagot tartalmaz, ezért felvettük az először ott előforduló énekeket is. Már közvetettebb bizonyítékok szólnak amellett, hogy a hagyományörző graduálok (mindenekelőtt a Batthyány-graduál) anyagát egészében szintén 16. századnak szabad tekinteni.

v2 - A vers kezdősora (INC). A vers incipitjét a mai magyar kiejtési és helyesírási gyakorlat szerint adjuk meg, lehetőleg a vers metrumához igazodóan a teljes első sort. Kivételt képez ez alól az az eset, amikor több vers kezdődik azonos sorral, ekkor további szavakkal folytatódik az incipit az első eltérésig. Ha a vers első sora nem ismert, akkor a vers explicitjét közöljük ezen a helyen, és erre a figyelmet (explicit!) jelzéssel hívjuk fel. Az explicit az adatbázisban a vers utolsó metrikai sorát jelenti. Ha a vers annyira töredékes, hogy sem az első, sem az utolsó sora nem ismert, illetve bizonyos különleges esetekben (a megszokásra való tekintettel) a meglévő szöveg kezdete szerepel itt. A következő töredékeknek nem az explicitjét adtuk meg: E vég pusztaságról megemlékeznétek (R303), áme ez szívembe lövé egyik nyilát (R579), Ő bolondságot kezd indítani (R1098), Öltöznek be az erdő (R1141), Sándor után anyját is Cassander megöle (R2013). Ha a vers szövege egyáltalán nem ismert, akkor a rovat üresen marad. Megjelenítéskor ebben az esetben a vers címe szerepel az R-szám mellett. A rovat maximális hossza 500 betűnyi.

v3 - A vers címe (TITRE). A vers szakirodalomban szokásos címét, vagy ennek híján a vers műfajának megfelelő értelemszerű címet tartalmazza, mai helyesírással. Ha a vers ciklusba, sorozatba illeszkedik, akkor ebben a rovatban szerepel a ciklus neve, vagy ennek rövidítése, és a cikluson belüli sorszám is (pl. Celia 4, vagy MKIK 61, azaz a rövidítést feloldva: a Maga kezével írt könyvének 61-es sorszámú verse). Ha a vers zsoltárfordítás, akkor a cím kötött alakú, Ps jel után egy szóköz, majd három számjegyű sorszám (szükség szerint az elején szóközzel kiegészítve), majd egy egyenlőségjel, és egy újabb háromjegyű sorszám szerepel, a Vulgata ill. a Biblia Hebraica zsoltárszámozásának megfelelően. Ha a vers zsoltárfordítás fordítása (pl. németből), akkor az eredeti címet követi ez a jelzés. A rovat hossza 500 betűnyi.

v5 - A vers szerzője (AUT). Ha a szerző ismeretlen, és a szakirodalomban sem szerepel másképp (pl. Pataki Névtelen), akkor a rovat üresen marad. Ha a szerző ismert, akkor a rovat a nevet tartalmazza három alrovatban:

- "^1" jel után a szerző vezetékneve (vezetéknév alatt azt a nevet értve, ami szerint az ábécébe rendezés történik)
- "^2" után a szerző keresztnéve
- "^3" után esetlegesen egy kérdőjel áll. Ez utóbbi a szerzőség bizonytalan voltára utal. Ha a szerző nevének csak egy része (keresztnév), vagy monogramja ismert, akkor értelemszerűen ezek az adatok szerepelnek itt

A rovat ismételhető, vagyis százalékjellel (%) elválasztva több név is megadható, ha a vers többszerzős, vagy szerzőként kérdőjelesen több személy is szóba jöhet. A rovat hossza 500

betűhelynyi.

v11 - Meghatározható irodalmi minta (**TRAD**). Egy számjegyű kód, lehetséges értékei és jelentései:

- "1" - A vers esetleges idegen nyelvű, közvetlen irodalmi mintáit nem tudjuk megállapítani, lehet, hogy nem is volt közvetlen irodalmi mintája
- "2" - A vers meghatározható közvetlen irodalmi mintán alapszik
- "3" - A vers bizonyosan közvetlen irodalmi mintán alapszik, de a mintát nem tudjuk azonosítani
- "4" - Nem tudjuk, hogy a versnek volt-e irodalmi mintája

A rövidség kedvéért fordításnak nevezzük az 2. és 3. esetben tartozó verseket. Ha a vers fordítás, akkor eredetije, pontosabban mintája több is lehet. De olyan verssel is találkoztunk, amelyről a szakirodalom több, egymást kizáró mintát is megállapított, nekünk azonban nem sikerült igazságot tenni, ezért egymás mellett felsoroltuk a szakirodalom javaslatait. Ilyen a Szükség nekünk Krisztus jótétéről (R1351). A vers közvetlen irodalmi mintájának adatait a következő rovatok tartalmazzák.

v12 - A mintául vett vers kezdősora (**INCOR**). Ha a vers fordítás, vagy egyes részei fordításon alapszanak, akkor az eredeti mű incipitje szerepel itt, az eredeti nyelven. Kivétel a zsoltár: itt - függetlenül attól, hogy esetleg közvetlenül héberből is készülhetett a fordítás - mindig a Vulgata kezdőszavait adjuk meg (a rovat elsődleges célja az azonosító adatok redundanciájának növelése). Ha prózai mű verses fordításáról van szó, akkor incipitet itt nem adunk. A rovat ismételhető, vagyis százalékjellel (%) elválasztva több kezdősor is követheti egymást. A rovat szoros kapcsolatban áll a v13 és v15 rovatokkal, mivel azok is ismételhető rovatok, és a felsorolásban az egymásnak megfelelő adatoknak azonos sorrendben kell követniük egymást. Ez akkor igényel nagyobb figyelmet, ha valamelyik adatelem hiányzik, mert az ismételhető rovatok között üres nem szerepelhet. Ha tehát több eredeti mű van, de ezek közül egynek nincsen incipitje, mert prózai, akkor célszerűen a felsorolás utolsó helyén áll. A rovat hossza 500 betűhelynyi.

v13 - A mintául vett mű címe (**TITOR**). Ha a vers fordítás, vagy egyes részei fordításon alapszanak, akkor az eredeti mű címe szerepel itt, az eredeti nyelven. Ha a forrás a Biblia, akkor lehetőség szerint megadjuk a pontos előfordulási helyet is, a Vulgata hagyománya szerint rövidítve. Ha a vers a Biblia számos helyét idézi, s a kolofonban megjegyzi, hogy a Szentírásból fordították, a rovatban csak a Bibliát adjuk meg, a helyek felsorolása nélkül. Ha hosszabb parafrázissal van dolgunk, de néhány bibliai vers közben kimarad, a kihagyásokról nem emlékezünk meg, pl. a Siess, keresztyén, lelki jót hallani (R1229) esetében csak ennyit írunk: 1. Sam. 1-17. A rovat ismételhető, vagyis százalékjellel (%) elválasztva több cím is követheti egymást. Ha a vers zsoltárfordítás, akkor a cím kötött alakú, Ps jel után egy szóköz, majd három számjegyű sorszám (szükség szerint az elején szóközzel kiegészítve), majd egy egyenlőségjel, és egy újabb háromjegyű sorszám szerepel, a Vulgata ill a Biblia Hebraica zsoltárszámozásának megfelelően. Ha a vers zsoltárfordítás fordítása (pl. németből), akkor az eredeti címet követi ez a jelzés. A rovat szoros kapcsolatban áll a v12 és v15 rovatokkal, mivel azok is ismételhető rovatok, és a felsorolásban az egymásnak megfelelő adatoknak azonos sorrendben kell követniük egymást. A rovat hossza 500 betűhelynyi.

Nem szabad szem elől téveszteni, hogy verseinknek eredetileg gyakran nem volt címük, illetve az ma már nem állapítható meg. A rovat fő célja, hogy redundáns azonosítóval szolgáljon. Idegen nyelvű forrásunk címe (különösen himnuszok esetében) olykor egyszerűen hiányzik. Ilyenkor redundáns azonosítóval szolgálnak különleges sorszámkok, ld. mindjárt a következő pontban.

v14 - Himnuszok utalószáma (**HYMNUS**). Ha a vers olyan himnusz fordítása, amely ki van adva a Dreves-Blume-féle *Analecta Hymnica* köteteiben, illetve van száma a Chevalier Répertoire

hymnologique-jában, akkor ezek az adatok követik egymást százalékjellel (%) elválasztva. A rovat hossza 500 betűhelynyi.

v15 - A mintául vett mű szerzője (**AUTET**). Ha a vers fordítás, vagy irodalmi mintát követ, akkor a mintául vett mű szerzőjének neve szerepel itt, az eredeti nyelven. A v3 rovatnál ismertetett ^1, ^2, ^3 alrovatok tartalmazzák a szerző nevének elemeit. A rovat ismételhető, vagyis százalékjellel (%) elválasztva több név is követheti egymást. A rovat szoros kapcsolatban áll a v12 és v13 rovatokkal, mivel azok is ismételhető rovatok, és a felsorolásban az egymásnak megfelelő adatoknak azonos sorrendben kell következniük. A rovat hossza 500 betűhelynyi.

v18 - A fordítás alapjául szolgáló nyelv (**LANOR**). Fejlesztés alatt álló rovat. Pillanatnyilag (a 3.1 verzióban) akkor van kitöltve, ha a vers fordítás, tudjuk is, hogy milyen nyelvből, de ez a szokásos adatokból (INCOR, TITOR, AUTET) nem derül ki. Ez például akkor fordul elő, ha az eredeti mű nem azonosítható pontosan (Gergei Albert: Árgirus históriája). A rovat kódolt, előforduló kódjai és jelentései a következők:

- "all" - német
- "gre" - görög
- "cro" - horvát
- "hon" - magyar
- "lat" - latin

A magyar nyelv előfordulását az indokolja, hogy van olyan eset, amikor nyilvánvaló, hogy a szerző magyar forrásokra alapozva írja művét. Ez tehát az idegen nyelvű forrás tagadása. A rovatnak mindig három betűnyi kódot kell tartalmaznia, ha nem üres.

v21 - A vers szereztetésének ideje (**AN**). Ebben a rovatban egy vagy több évszám állhat. A vers keletkezési ideje természetesen ritkán írható le egy határozott dátummal, általában csak a terminus ante quem, terminus post quem állapítható meg. Ilyen esetekben ennek a fogódzónak az évszáma szerepel itt. Hogy melyik eset áll fenn, arról a következő rovat ad információt. Ez azt is jelenti, hogy az adatok lekérdezésénél a v21 és v22 rovatok együtt kezelendők, önmagában ez a rovat torz információt ad. A rovat hossza 200 betűhelynyi, ismételhető.

v22 - A vers szereztetési idejének pontosabb körülírására szolgáló kiegészítés (**PREC**). Egyszámjegyű kód, lehetséges értékei és jelentései:

- "1" - A v21 rovat egyetlen évszámadata pontos dátum.
- "2" - A v21 rovat egyetlen évszámadatánál nem későbbi a vers.
- "3" - A v21 rovat egyetlen évszámadatánál nem korábbi a vers.
- "4" - A v21 rovat egyetlen évszámadata körüli időben keletkezett a vers.
- "5" - A v21 rovat egyetlen évszámadata környékét megelőző időben keletkezett a vers.
- "6" - A v21 rovat kötőjelekkel (-) elválasztott két évszámadata között keletkezett a vers.
- "7" - A v21 rovat több, százalékjelekkel (%) elválasztott évszámadatának valamelyike pontos dátum.

v23 - Énekelt vers, vagy szövegvers? (**CHANS**) Egyszámjegyű kód, lehetséges értékei és jelentésük a következő:

- "1" - A vers szövegvers
- "2" - A vers énekvers
- "3" - Bizonytalan, hogy a verset énekelték-e

v24 - A vers szignáltságának módja (**SIGNE**). A rovat szorosan kapcsolódik a v3 rovathoz. Egyszámjegyű kód, lehetséges értékei és jelentésük a következő:

- "1" - A verset a szerző látta el névmegjelöléssel
- "2" - A vers szerzőjét nem ismerjük
- "3" - A verset a keletkezését követően a szerzőnek tulajdonították
- "4" - A verset a modern kutatás tulajdonítja a szerzőnek
- "5" - A vers maga nem szignált, de a gyűjtemény, amelyben szerepel, a szerző neve alatt jelent meg
- "6" - A vers anagrammatikusan szignált, vagyis a szerző neve nem olvasható a vers felett, de nevének anagrammája igen

v28 - A vers műfaja (**GENRE**). A vers mai műfaji besorolására vonatkozó kódszámok sorozata. Ezek a kódszámok mindig háromjegyűek (szükség szerint az elejükön 0-kal kiegészítve), vesszőkkel elválasztva egymástól. A műfajok hierarchikusan, fa-struktúrában helyezkednek el, ez indokolja az esetleges ismétlődő terminusokat is. A műfajok rendjét bemutató ágrajzot külön fejezet tartalmazza. Mivel egy-egy vers a legtöbbször több műfaji csoportba is besorolható, a rovat több műfajláncot is tartalmazhat százalékjellel (%) elválasztva egymástól. A rovat 300 betűhely hosszú.

v30 - Van-e a versnek kolofonja? (**COLO**) A rovat kapcsolatban áll a v32 rovattal, értelemszerűen v32 csak akkor lehet kitöltve, ha v30 értéke 1. Egyszámjegyű kód, lehetséges értékei és értelmezései:

- "1" - A versnek van kolofonja
- "2" - A versnek nincs kolofonja
- "3" - Nem tudjuk, hogy a versnek van-e kolofonja (Akkor fordulhat elő, ha a vers töredékes és nincsen meg a vége.)

v31 - Kinek ajánlotta a szerző a verset? (**DEDIE**) Ebben a rovatban a v5 rovat névleírási szabályainak megfelelően állhat egy vagy több név. Nem törekedtünk a korabeli, eredeti névalakok tiszteletben tartására. Az ironikus ajánlásokat is ajánlásoknak tekintjük. Ha az egész gyűjtemény van valakinek ajánlva, arról nem emlékezünk meg az egyes verseknél. A dedikálás legtöbbször az akrosztichonban történik, így gyakran nem tudjuk eldönteni az akrosztichonban szereplő névről, hogy a szerzőé-e vagy a címzetté; ha erős bennünk a kétség, akkor v5 és v31 is kérdőjelesen (^3) tartalmazza a nevet. A rovat hossza 300 betűhelynyi.

v32 - A kolofonban szereplő adatok (**DONCOLO**). Ha a kolofon konkrét adatokat tartalmaz a szerzőről vagy a vers keletkezésének körülményeiről, akkor a kolofon szövegének erre vonatkozó része szerepel ebben a rovatban, úgy, hogy ezúttal csak a helyesírást korszerűsítettük, és még a hibás alakokat is megőriztük. A rovat alrovatokra bomlik:

- "^1" után állnak a szerző személyére vonatkozó adatok (általában név, ennek híján egyéb megjelölés)
- "^d" után a vers keletkezési idejére vonatkozó adatok
- "^l" után a vers keletkezésének helyére vonatkozó megjegyzések

A rovat ismételhető, ugyanis van rá példa, hogy egy vers különböző lejegyzései, változatai különböző adatokat tartalmaznak. Ilyenkor a variánsok különböző adatait egyaránt szerepeltetjük. Ügyelni kell azonban arra, hogy nem az alrovatok ismételhetőek, hanem a teljes rovat a teljes alrovat-szerkezettel együtt. A rovat hossza 300 betűhely.

v33 - Van-e a versnek akrosztichonja? (**ACR**) A rovat kapcsolatban áll a v34 és v35 rovatokkal. Egyszámjegyű kód, lehetséges értékei és értelmezései:

- "1" - A versnek van akrosztichonja
- "2" - A versnek nincs akrosztichonja
- "3" - Nem tudjuk, hogy a versnek van-e akrosztichonja (Akkor fordulhat elő, ha a vers töredékes, vagy kétséges, hogy az akrosztichonban szereplő szöveg értelmezendő-e.)

v34 - A vers akrosztichonja (**ACROST**). Ha a versnek van akrosztichonja, vagy feltételezhető, hogy van, akkor a rovat az akrosztichon szövegét tartalmazza a szakirodalomban szokásos módon: a versfőkben található egyjegyű betűket nagybetűkkel, a kettős betűk második jegyét kisbetűkkel, a szavakat értelemszerűen szóközökkel elválasztva, a kikövetkeztetett hiányzó betűket szögletes zárójelben szerepeltetve. Ha az akrosztichon verses, akkor verssorok végét törtvonal (/) zárja le. Több forrás esetében a legjobb szöveget igyekeztünk kiválasztani, de ha az akrosztichonok között jelentős, informatív eltérés volt található, mindegyik változatot megadtuk. A lényegtelen eltéréseket, vagy olyanokat sem mutató akrosztichon-változatok csak az adatbázis egyik nagygépes változatában férhetők hozzá. A rovat hossza 1650 betűhelynyi.

v35 - A akrosztichonban szereplő adatok (**DONACR**). Ha a akrosztichon konkrét adatokat tartalmaz a szerzőről vagy a vers keletkezésének körülményeiről, akkor az akrosztichon szövegének idetartozó része szerepel ebben a rovatban. A rovat alrovatokra bomlik:

- "^1" után következnek a szerző személyére vonatkozó adatok (általában név, ennek híján egyéb megjelölés)
- "^d" után a vers keletkezési idejére vonatkozó adatok
- "^l" után a vers keletkezésének helyére vonatkozó megjegyzések

Figyelmeztetnünk kell az adatbázis felhasználóját, hogy az akrosztichon tapasztalatunk szerint nem nagyon erős érv a szerzőség mellett, hanem gyakran a dedikáció hordozója. A rovat ismételhető, ugyanis van rá példa, hogy egy vers különböző lejegyzései, változatai különböző adatokat tartalmaznak. Ilyenkor a variánsok különböző adatait egyaránt szerepeltetjük. Ügyelni kell azonban arra, hogy nem az alrovatok ismételhetők, hanem a teljes rovat a teljes alrovat-szerkezettel együtt. A rovat hossza 1650 betűhely.

v39 - Megjegyzések (**COMMENT**). A verssel kapcsolatos egyéb megjegyzések helye. A feldolgozás során gyakran használt, esetlegesen a felhasználó számára is értékelhető információt tartalmazó, de valójában nem az ő szemének szánt, kötetlen szöveges rovat. Lehetséges maximális hossza 600 betű. Ide kerültek az adatlap rovataiba fel nem jegyezhető adatok, kérdések, üzenetek is.

v41 - Teljes-e a vers szövege? (**INT**) Egyszámjegyű kód, lehetséges értékei és értelmezései:

- "1" - A vers szövege teljes, a terjedelemre vonatkozó adat pontos
- "2" - A vers töredék, a terjedelemre vonatkozó adat a töredék terjedelmét mutatja
- "3" - A vers töredék, de ismerjük az egész vers terjedelmét, így a terjedelemre vonatkozó adat pontos
- "4" - Nem tudjuk eldönteni, hogy a vers teljes-e, a terjedelemre vonatkozó adat bizonytalan

v42 - A vers terjedelme (**LON**). Csak a következő, v43 rovattal együtt ad értelmes információt, mivel ebben a rovatban csak a mérőszám szerepel, a mértékegység nem. A terjedelem szerinti kereséseknél, rendezéseknél különösen megtévesztő lehet! A rovat ismételhető, százalékjellel (%) elválasztva több számadat szerepelhet. Ezt a megoldást azért választottuk, mert a versek a

különböző forrásokban nagyon gyakran eltérő hosszúságúak, és nem dönthető el, hogy melyik adat tekintendő helyesnek. A töredékes szövegek terjedelmét nem tüntetjük fel, ha vers teljes terjedelme ismert. 0 is szerepelhet a rovatban, ha a verset csak említésből ismerjük.

v43 - A vers terjedelmének mértékegysége (**PRE**). Az előző, v42 rovat pontosító adata. Egyszámjegyű kód, lehetséges értékei és értelmezései:

- "1" - A vers terjedelme versszakokban értendő
- "2" - A vers terjedelme sorokban értendő
- "3" - A vers terjedelme bekezdésekben értendő

Értelemszerűen csak az izostrofikus metrumú versek terjedelmi mértékegysége lehet a strófa. A soroló verselésű darabok mellett a hexameterben, disztichonban írt versek terjedelme mérhető sorokkal, illetve a nótajelzések révén fennmaradt énekek terjedelme tipikusan 1 sor. A bekezdésre is szükség van egyes daraboknál, főként akkor, ha a metrum nem állapítható meg a vers töredékes volta, vagy bizonytalan verselése miatt.

v44 - A vers metrumának típusa (**TYPME**). Verstani viták tárgya lehet felosztásunk, mentségül szolgáljon, hogy a teljességre való törekvésünk következménye az, hogy minden régi magyar verset bele kellett erőltetnünk valamilyen csoportba. Fejlesztés alatt álló rovat, részben már kidolgozott, részben kidolgozandó verstani gondolatmenetek eredménye a következő kódolás. A rovat egy vagy két számjegyű kódjainak lehetséges értékei és értelmezései:

- "1" - Szótagszámláló, izostrofikus vers
- "3" - Bizonytalan, hogy vers-e, vagy próza
- "4" - Bizonytalan verselésű időmértékes vers
- "5" - Bizonytalan verselésű szótagszámláló, izostrofikus vers
- "6" - Hexameter
- "7" - Disztichon
- "8" - Időmértékes vers, de nem hexameter vagy disztichon
- "10" - Hangsúlyos, nem strofikus, nem szótagszámláló rímtelen vers
- "11" - Bizonytalan, hogy vers-e, vagy ritmikus próza
- "12" - Verssorok és próza váltakozása
- "15" - Váltakozó metrumú (ld. a Mellékadatlapok leírásánál!)
- "16" - Szótagszámláló tendenciát mutató, de nem szótagszámláló vers. Pesti Gábor által használt, speciális metrum (elkészült, egyelőre nem publikált gondolatmenetre alapuló osztály)
- "17" - Szótagszámláló vers
- "18" - Szószámláló vers
- "19" - Sequentiát imitáló vers
- "30" - Nótajelzés (metruma más vers metruma alapján van kikövetkeztetve)

v45 - A vers metruma (**METR**). Ha a vers metruma leírható szótagszámokkal és/vagy rímjelöléssel, akkor ebben a rovatban szerepel a metrumképlet. Ismétélhető rovat, de nem a váltakozó metrumok miatt (arra a mellékadatlapok szolgálnak), hanem azért, mert százalékjelekkel (%) elválasztva követik egymást a metrumképlet sorai, szigorúan kötött formában. Először a rímképlet megfelelő betűjele, nagybetűvel (függetlenül attól, hogy refrénes-e a vers), majd egy szóközt követően a sor szótagszáma két betűhelyen (egyjegyű számnál szóközzel kitöltve az első helyet), majd az esetleges további tagolás, ütemezés szerinti szótagszámok két-két betűhelyen (egyjegyű számnál szóközzel kitöltve az első helyet), minden elválasztás nélkül. Tehát például a négyesrű felező 12-es képlete a szabályok szerint így fest:

Az ütemezés maximum négy részre szabdalhatja szét a sort. A rímeket előfordulásuk sorrendjében az ábécé betűivel jelöljük, a rímtelen sor jele X. Kivételes esetben megengedhető szótagszámok nélküli rímjelölés. A rovat szoros kapcsolatban áll egyrészt a metrumtípust meghatározó v44 rovattal, másrészt a következő v46, v47 rovatokkal. Tulajdonképpen a két utóbbi szolgál a kérdés és rendezés céljaira, mivel a metrumképlet túl bonyolult módon kezelhető. A rovat maximális hossza 600 betűhelynyi.

v46 - A vers rímképlete (**RIME**). A v45 rovat jelöléséből kiemelt rímjelölő betűkből álló lánc. Célja, hogy a rímelésre vonatkozó kérdéseket, rendezési előírásokat a bonyolult metrumképlet feldolgozása (szegmentálása) nélkül lehessen feltenni. A rímjelölés szabályait lásd a v45 rovatnál. A rovat hossza 60 betűhelynyi.

v47 - A vers metrumképletének szótagszámait (**SYLL**). A v45 rovat jelöléséből kiemelt sor-szótagszámokból álló lánc. A lánc minden eleme kétjegyű szám (egyjegyű számnál szóközzel kitöltve az első helyet). Célja, hogy a sorok szótagszámaira vonatkozó kérdéseket, rendezési előírásokat a bonyolult metrumképlet feldolgozása (szegmentálása) nélkül lehessen feltenni, illetve hogy a szegmentálás az ütemek szótagszámadatainak figyelmen kívül hagyásával könnyebben elvégezhető legyen. A rovat hossza 120 betűhelynyi.

v48 - A vers forrásainak felekezeti megoszlása (**RELSE**). Az adatbáziskezelő program egyik segédprogramjával kitöltött rovat. A gyors megjelenítés érdekében ebbe a rovatba gyűjtöttük össze a verset tartalmazó források (kéziratok és nyomtatványok) felekezeti hovatartozására vonatkozó adatokat. A rovat alrovatokra bomlik, ezek jelölése és jelentése a következő:

- "^k" - katolikus
- "^p" - protestáns
- "^r" - református
- "^e" - evangélikus
- "^s" - szombatos
- "^u" - unitárius
- "^m" - muzulmán
- "^v" - világi
- "^x" - közelebbről meg nem határozott

Az alrovat jelölését követően egy-egy számadat áll, a szóban forgó felekezetű források darabszáma. Ha valamelyik csoportba nem kerül számadat, akkor az alrovat jelölését sem kell kitenni. A rovat hossza 500 betűhelynyi. Nem automatikusan kitöltődő rovat, tehát ha a forrásadatok változnak (például új nyomtatvány bukkan elő), akkor vagy versenként kézzel módosítandó a rovat, vagy a teljes adatbázis anyagára el kell végezni a felekezeti adatok újraszámolását a megfelelő segédprogramokkal.

v51 - A vers nyomtatott forrásai (**RMNY**). A verset tartalmazó 1701 előtti nyomtatott források kódjainak felsorolása. A példányból nem ismert, csupán kikövetkeztetett kiadásokat is szerepeltetjük, illetve csak csonka példányból ismert, de elméletileg kiegészíthető kiadások esetében is feltüntetjük a benne feltételezett verseket, ha másként nem járhatunk el, lap- vagy ívszám nélkül. Pl. így járunk el az RMNY 353 végének csonkulása miatt. Tekintettel vagyunk továbbá a kiadásváltozatokra. (RMNY 49V pl. az RMNY 49 tétel nyomtatási variánsát jelöli.) Ismételhető rovat, minden előfordulást százalékjelek (%) választanak el. A kódszámok szerkezete a következőképpen van szabályozva: Először egy kétjegyű szám mutatja, hogy a szóban forgó

nyomtatvány melyik bibliográfiai kötetben szerepel, illetve hogy egyik helyen sem (ezt a csoportot HH-val jelöltük):

- "27" - RMK I. tétel
- "28" - RMNY-tétel
- "29" - HH-listán szereplő tétel

Ezt a kódot kettőspont követi, majd a jelölt bibliográfiai kötetbeli sorszám, négy betűhelyen. Ha a sorszámot követi törtjellel (/), vagy kötőjellel (-) elválasztott további számozás, betűzés, akkor ez a négy betűhely utáni helyekre kerül. Ha ilyen jelölés nincs, akkor ehelyett négy szóköznek kell szerepelnie. Ezt egy P-betű és egy kettőspont követi; majd a szóban forgó nyomtatvány oldalszáma, vagy levélszáma, vagy ezek híján az ívjelzés betűjele és levélsorszáma; minden esetben négy számjegynyi helyet kell kitölteni (szükség esetén bevezető nullákkal). Végül egy kötőjel (-) után a rectó/verzó-jelölés a, illetve b jele következik, ha levélszám vagy ívjelzés szerepelt előtte, további két betűnyi helyen; ha ilyet nem jelölünk, akkor nem kell szóközökkel pótolni a helyét. Tehát helyes alakok a következők:

27:0001 P:0100 28:0353/1 P:0222-A 27:1789/2-AP:00A2

A megjelenítő program a kódokat feldolgozva olyan adatlapokat keres elő, amelyek tartalmazzák az itt hivatkozott kiadványok megjelenési adatait. Erről a Forrás-adatlapok cím alatt később következik leírás. A kódok a bibliográfiai kötetek kódjainak nagyságrendjében, azon belül pedig a tételek számok rendjében haladnak. Ez megközelítőleg a nyomtatványok megjelenésének időrendjét is tükrözi. Ha egy vers egy kiadványban többször is megjelent, akkor minden egyes előfordulása külön tételeként szerepel a rovatban. A rovat hossza 1000 betűhelynyi.

A felhasználónak e rovat esetében különösen a figyelmébe ajánljuk azt a körülményt, hogy olyan adatbázist bocsátottunk a rendelkezésére, melynek továbbfejlesztése nem szünetel. A 3.0. és 3.1 kiadásnak, ill. a Répertoire... nyomtatott kézikönyvének készítése közben például még nem tudtunk hozzáférni az RMK I. 761A, 1155B, 1287, 1462 és 1544. számú gyűlekezesi énekeskönyvek példányához. Nem láthattuk az 568A tételt sem, így nem kerülhetett be a Kertek bányásznak (helyesen: bánásnak), szőlők metszésnek örülnek kezdetű naptárvers-töredék. Az anyag áttekintésének különös nehézségei folytán a naptárversek és a csízió esetében egyelőre csak a 16. századi előfordulásokat mertük felsorolni.

Egyelőre külön jegyzék tartalmazza a hangjegyes nyomtatványok felsorolását, így ez a fontos körülmény a 3.1 változatban a versek adatlapjain sem jelenik meg.

Nem tudtunk boldogulni az RMNY 351-es tétellel, melynek lapszámozása nincs, ívszámozása pedig hibás. Az RMNY munkaközösségének eljárását vettük át: a képzeletben utólag megszámozott lapokat tüntettük föl.

Ma már helytelennek látjuk azt a gyakorlatunkat, hogy csak egy előfordulásként tüntettük föl forrásaink között azokat a különleges eseteket, amikor egy vers két változata egymás után, azonos lapszámmal szerepel ugyanabban a gyűjteményben. (Ilyen pl.: Az Atyának országából e világra Isten jöve (R119). Még egy hiba: az általunk megadott lapszám azt jelenti, hogy a vers a megadott lapon kezdődik, az viszont egyáltalán nem derül ki, hogy a vers szövege, vagy csupán címe-e az, ami ott elkezdődik.

v52 - A vers kéziratos forrásai (**MKÉVB**). A verset tartalmazó 1701 előtti kéziratos források kódjainak felsorolása. Ismételhető rovat, minden előfordulást százalékjelek (%) választanak el. A kódszámok szerkezete a következő módon szabályozott: Először egy kétjegyű szám mutatja, hogy a

szóban forgó kézirat szerepel-e a Stoll Béla szerkesztette A magyar kéziratok énekeskönyvei és versgyűjtemények bibliográfiájában (MKÉVB), vagy sem (ezt a csoportot H-val jelöltük):

- "18" - MKÉVB-tétel
- "19" - H-listán szereplő tétel

Ezt a kódot kettőspont követi, majd a jelölt bibliográfiai sorszám, négy betűhelyen. Ha a sorszámot követi törtjellel (/), vagy kötőjellel (-) elválasztott további számozás, betűzés, akkor ez a négy betűhely utáni helyekre kerül. Ha ilyen jelölés nincs, akkor ehelyett négy szóköznek kell szerepelnie. Ezt egy P-betű és egy kettőspont követi; majd a szóban forgó kézirat oldalszáma, vagy levélszáma; minden esetben négy számjegynyi helyet kell kitölteni (szükség esetén bevezető nullákkal). Végül egy kötőjel (-) után a rectó/verzó-jelölés a, illetve b jele következik, ha levélszám szerepelt előtte, további két betűnyi helyen; ha ilyen nem jelölünk, akkor nem kell szóközőkkel pótolni a helyét. Tehát helyes alakok a következők:

17:0001 P:0100 18:0047/1 P:0222-A

A megjelenítő program a kódokat feldolgozva olyan adatlapokat keres elő, amelyek tartalmazzák az itt hivatkozott kiadványok megjelenési adatait. Erről a Forrás-adatlapok cím alatt később következik leírás. A kódok a bibliográfiák kódjainak nagyságrendjében, azon belül pedig a tételek rendjében haladnak. Ez megközelítőleg a kéziratok keletkezési időrendjét is tükrözi. Ha egy vers egy kéziratban belül többször is előfordul, akkor minden egyes előfordulása külön tételként szerepel a rovatban. A rovat hossza 1000 betűhelynyi. Hozzáférhetetlen volt az MKÉVB 102. tétel, így ez a 3.1 kiadásban sem szerepel.

v53 - A vers dallamának kiadásai (**ED-MEL**). Elsősorban a Csomasz Tóth Kálmán szerkesztette Régi Magyar Dallamok Tára I. dallamaira történik itt hivatkozás. Ilyenkor először az RMDT1 jelölés áll, majd egy szóközzel elválasztva a dallam kötetbeli sorszáma három betűhelyen (szükség esetén az elején szóközőkkel kiegészítve), végül közvetlenül a számadat után az SZ rövidítés mutatja, hogy sorszámról van szó. Ha a dallamra vonatkozó információ nem sorszámhoz kötött, akkor a számadat oldalszámot jelent, és utána nem áll rövidítés. Természetesen az RMDT1 rövidítésen kívül szerepelhet a rovatban más kiadvány rövidítése is. Az RMDT2 (Papp Géza: Régi Magyar Dallamok Tára II. A XVII. század énekelt dallamai) jelölésmódja megegyezik a fent ismertetettel. Ha egyéb kiadványra történik utalás, akkor a rövidítést és a kötettszámot, oldalszámot kötőjelek (-) választják el egymástól. A rovat ismételhető, százalékjelekkel (%) elválasztva több kiadás, illetve előfordulás is felsorolható. A rovat hossza 1000 betűhelynyi.

v54 - A vers modern kiadása (**ED-CR**). Ha a versnek van kritikai kiadása, akkor itt tüntetjük fel ennek rövidítését és kötet- illetve oldalszámait egymástól kötőjelekkel (-) elválasztva. Kritikai kiadás híján a vers egyéb, lehetőleg friss kiadási helyét adjuk meg rövidítve. A rovat ismételhető, százalékjelekkel (%) elválasztva több kiadás is felsorolható. A rovat hossza 1000 betűhelynyi.

v55 - A vers faksimile kiadása (**FACS**). Elsősorban a Forrásadatlapok esetében kitöltött rovat (ld. ott!), de néhány esetben a versek adatlapján is szerepel itt kiadás. Akkor, ha versnek van faksimile kiadása, nem pedig valamelyik forrásának. Ilyen eset például az egyleveles kézirat fotója valamelyik folyóiratban, vagy az Ómagyar Mária-siralom önálló faksimile kiadása, amely nem azonos a Leuweni-kódex faksimile kiadásával (ilyen nincs is). A rovat ismételhető, százalékjelekkel (%) elválasztva több kiadás is felsorolható. A rovat hossza 1000 betűhelynyi.

v61 - A vers nótajelzései (**DAL-CON**). A rovatban azoknak a verseknek az azonosító számai (R) szerepelnek egymástól százalékjelekkel (%) elválasztva, amelyek a vers valamelyik forrásában a vers nótajelzéséül szolgálnak. Ha a nótajelzésül szolgáló vers is 1601 előtti, akkor ez a repertórium

két alapadatlapja közötti kapcsolatot jelent. Ha a nótajelzésül szolgáló vers későbbi, vagy nem magyar vers, akkor az R-szám nem az főadatlapok csoportjára utal. Az ilyen verseknek is van adatlapjuk, és így R-számuk is (általában 3000 fölötti), de ezeken az adatlapokon csak az azonosító szám és a vers kezdősora (INC) van feltüntetve. Ezek az adatlapok nem is szolgálnak másra, csak hogy a nótajelzések felsorolásánál azonos módon lehessen hivatkozni az R-számokon keresztül az 1601 előtti és utáni versek kezdősoraira is. A rovat ismételhető, hossza 300 betűhelynyi.

v65 - A verset nótajelzésként használó versek (**DAL-MOD**). Az előző (v61) rovat fordítottja. Itt azoknak verseknek az azonosító számai (R) vannak felsorolva százalékjelekkel (%) elválasztva, amelyek a szóban forgó versre utalnak. Mivel itt mind a hivatkozó vers, mindpedig a hivatkozott csak 1601 előtti lehet, ez a rovat az R-számokon keresztül kapcsolatot jelent a repertórium főadatlapjai között. Ha egy vers éppen ilyen nótahivatkozás révén ismert csupán, az adatbázisban akkor is teljes értékű, önálló űrlappal rendelkező versként szerepel, értelemszerűen csak a kikövetkeztethető rovatok vannak benne kitöltve (INC, TITRE, COMMENT, TYPME, METR, RIME, SYLL, ED-MEL). A rovat ismételhető, hossza 300 betűhelynyi.

v91 - Az adatlap típusa (**RECTYP**). Az eddig ismertetett rovatok szinte mindig a versek adatait tartalmazó ún. főadatlapokra vonatkoztak. Az adatbázisban azonban másfajta űrlapok is találhatók. Ezeket egyjegyű kódszámmal különböztethetjük meg egymástól. A rovat lehetséges kódszámai és jelentésük a következő:

- "0" - 1601 előtti magyar vers adatait tartalmazó űrlap (főadatlap). R-száma mindig négyjegyű
- "6" - 1601 előtti magyar vers adatait tartalmazó űrlap, amely egy 0-ás típusú másik adatlaphoz tartozó kiegészítés (mellékadatlap). R-száma megegyezik a 0-ás típusú adatlap R-számával, amit egy betűjelölés (a, b, c...) követ. Metrumváltó vagy nótajelzést váltó versek esetén fordul elő. Az űrlap (képernyő-maszk) felépítése teljesen megegyezik az főadatlapokéval, de csak azok a rovatok vannak kitöltve, amelyek speciálisan a vers szóban forgó részére vonatkoznak, a többi mellékadatlap azonos rovatától eltérnek
- "8" - Nótajelzésként előforduló idegen nyelvű vers vagy 1600 utáni magyar vers űrlapja. Az űrlap (képernyőmaszk) felépítése teljesen megegyezik az alapadatlapokéval, de itt csak az R és INC rovatok kitöltöttek
- "9" - A versek forrásaiként szolgáló dokumentumok (kéziratok, nyomtatványok) adatait tartalmazó űrlap (Forrás-adatlap). Részletes leírását a következő pontban adjuk

v161 - A vers hivatkozása más 1601 előtti versre rész/egész viszony esetén (**CF. ENCORE**). Van rá eset, hogy a repertóriumban szereplő versek egymással rész/egész viszonyban vannak. Például Huszti Péter Aeneise tartalmazza az Oly búval, bánattal az Aeneás király kezdetű verset, amely önálló versként is felbukkan a 16. században. Ilyenkor ezt a rovatot használjuk a kapcsolódó adatlapok azonosító számainak (R) felsorolására. A rovat ismételhető, az R-számokat százalékjellel (%) elválasztva kell megadni. A rovat hossza 200 betűhelynyi.

v162 - A vers hivatkozása más 1601 előtti versre (**VIDE**). Azoknak a verseknek az azonosító számai (R) vannak itt felsorolva, amelyeknek forrása azonos a szóban forgó versével, például ha ugyanannak az eredetinek a különböző fordításai. A rovat ismételhető, az R-számokat százalékjellel (%) elválasztva kell megadni. A rovat hossza 200 betűhelynyi.

v163 - A vers refrénszerkezete (**REFRÉN**). Fejlesztés alatt álló rovat. A metrikai osztályozás rendszerének finomítását szolgálja, de ennél részletesebb jelölésre törekszünk az adatbázis későbbi verzióiban. Ha a vers nem refrénes, akkor kitöltetlen. Ha versnek van refrénje, akkor a rovat szorosan igazodik a metrikai szerkezetet leíró rovatokhoz (METR, RIME, SYLL). Minden metrikai sornak két betűhelynyi pozíció felel meg a rovaton belül. A rovat hossza 200 betűhelynyi. Ezen a

jelölt sornak megfelelően a következő jelölések állhatnak:

- "+" - A sorban nincs refrén
- "R0" - Refrénes sor
- "R1" - Szabályosan váltakozó rímes refrén
- "R2" - Időnként refrénnel ellátott sor
- "R3" - Szabálytalanul váltakozó refrén
- "R4" - Metrumot nem tudunk megállapítani, de a vers refrénes szerkezetű lehetett
- "I0" - Megismételt sor

v164 - Echós szerkezetű-e a vers? (**ECHO**) Egyjegyű kódszám. Fejlesztés alatt álló rovat, az 1601 előtti echós versek kicsiny száma miatt a későbbi, 17. századi echós versek szerkezeti csoportosítását tervezzük figyelembe venni. Ha nincs kitöltve a rovat, akkor a vers nem echós szerkezetű. Egyébként a kódszámok lehetséges értékei és jelentésük a következő:

- "1" - Echós szerkezetű vers, az echós rímek a strófák végén jelennek meg
- "2" - Echós szerkezetű vers, az echós rím a vers legvégén jelenik meg

v165 - A vers adatlapjának belső hivatkozása (**BELSŐ CF.**). Míg a CF. ENCORE rovat azt a célt szolgálta, hogy a vers adatai mellett jelenjenek meg más adatlapokra történő hivatkozások is, ez a rovat arra való, hogy a vers adatlapja kapcsolódjon más adatlapokhoz, de a megjelenítésnél ez a hivatkozás ne jelenjen meg. Például egy metrumváltó vers különböző metrumait csak külön adatlapokon tudjuk tárolni. Ilyenkor a főlapon (RECTYP=0) a metrumtípusnál az áll, hogy a vers metrumváltó (Typme=15), és a BELSŐ CF. rovat mutatja meg, hogy hány és milyen azonosítójú mellékadatlap (RECTYP=6) kapcsolódik a vershez, amelyeken az egyes metrumok vannak feltüntetve. Hasonló módon történik a váltakozó nótajelzések adatainak tárolása is. Ezekről az esetekről a mellékadatlapok leírásánál (v91, RECTYP=6, RECTYP=8) volt szó részletesebben. A rovat ismételhető, hossza 200 betűhelynyi.

1.2.2. Az adatúrlap mintával kitöltve

Amennyiben a versek adatlapjainak rovataiban szereplő adatokat akarjuk megtekinteni vagy módosítani, azt egy három képernyős úrlapon tehetjük meg. Válasszuk Bornemisza Péter már említett, híres búcsúversét, és szolgáljanak ennek a műnek az adatai például az úrlap kitöltési módjára. Az úrlap neve ALAP, a rovatok az alábbi sorrendben követik egymást:

1. képernyőoldal

R 1233_ RECTYP 0 BELSŐ CF. _____
INC Siralmas énnékem tetôled megváltom _____
TITRE Cantio optima _____
AUT ^1Bornemisza^2Péter _____ TRAD 1 LANOR _____
INCOR _____
TITOR _____
AUTET _____
HYMN. _____
AN 1556 _____ PREC 4 CHANS 2 SIGNE 1

GENRE 048,050,053,059,115%048,050,053,059,089_____
CF. _____
VIDE _____

2. képernyőoldal

R 1233_
DEDIE _____
COLO 1 DONCOLO ^Ljő Husztnak várában^1Bornemisza Pétör az ô víg kedvében_____

ACR 2 ACROST _____

DONACR _____
INT 1 LON 6 _____ PRE 1 ECHO _ TYPME 1_
METR A 12 6 6%A 12 6 6%X 13 6 7 _____
RIME AAX _____
SYLL 121213 _____
REFRÉN ---R0 _____
RMNY _____

MKÉVB 18:0027 P:0120-A _____

ED-CR RMKT-7-207 _____

3. képernyőoldal

R 1233_
DAL-CON 0968 _____
DAL-MOD 0968 _____
ED-MEL RMDT1 103SZ _____
RELSE ^v1 _____
FACS _____
COMMENT _____

1.2.3. Az 1701 előtti források (kéziratok és nyomtatványok) adatlapjainak felépítése

v101 - A dokumentum típusa (**TIPUS**). A rovat hossza 20 betűhelynyi. A dokumentum leírását tartalmazó bibliográfia rövidítése. A lehetséges jelölések és jelentésük a következő:

- "MKÉVB0" - 1565 előtti kéziratos forrás, vagy olyan kézirat, ill. kéziratos bejegyzés, amely nem található meg az MKÉVB1-gyel jelölt bibliográfiában. Ezeknek a forrásoknak a felsorolása megtalálható a repertórium alapján nyomtatott kötetben.
- "MKÉVB1" - Stoll Béla: A magyar kéziratos énekeskönyvek és versgyűjtemények

bibliográfiája (1565-1840) című bibliográfiájában szereplő kézirat.

- "RMNY" - A Régi Magyarországi Nyomtatványok 1473-1600 című bibliográfiában szereplő nyomtatvány.
- "RMK1" - Szabó Károly: Régi magyar könyvtár I. című bibliográfiájában szereplő nyomtatvány, amely nem szerepel az RMNY rövidítéssel jelölt kötetben.
- "RMG" - Olyan nyomtatvány, amely nem szerepel sem az RMNY-nyel, sem az RMK1-gyel jelölt bibliográfiákban. Ezek felsorolása szintén megtalálható a repertórium nyomtatott változatában.

v111 - A dokumentum bibliográfián belüli sorszáma (**SORSZÁM**). A TIPUS rovatban megjelölt bibliográfiában szereplő tételszám szerepel itt 5 betűhelyen, amiből az első négy helyen kötelezően négyjegyű számnak kell állnia (szükség szerint az elején nullákkal kiegészítve), az ötödik helyen pedig betű vagy számjegy is állhat, ha a bibliográfia tételszáma betűvel vagy számmal van kiegészítve. Tehát (az egyenlőségjelek jobb oldalán a TIPUS és SORSZÁM rovatok adatait szerepelnek kötőjellel elválasztva):

RMNY 353/2 = RMNY-03532 RMK I 256A = RMK1-0256A

v112 - A dokumentum szerzője (**SZERZŐ**). Ha a szóban forgó nyomtatvány szerzőjét ismerjük, akkor ebben a rovatban szerepel a neve, nem a főlapon megszokott alrovatos szerkezetben, hanem hagyományos alakban. Ha a kiadvány több művet tartalmaz (például két históriát), és a bibliográfia több szerzőt és címet is közöl, akkor minden esetben az első szerzőt és címet vesszük figyelembe, még akkor is, ha a repertórium ezt a verset nem is tartalmazza, mert a kötet azonosíthatósága a fontos, és a SORSZÁM rovat 5. betűhelyén szereplő jelölés eligazít a kiadvány részei között. A rovat hossza 80 betűhelynyi.

v113 - A dokumentum fordítója (**FORDÍTÓ**). Amennyiben a kézirat vagy nyomtatvány nem eredeti, hanem fordítás, úgy a mű fordítójának neve szerepel itt, a SZERZŐ rovat névjelölési gyakorlatának megfelelően. A rovat hossza 80 betűhelynyi.

v121 - A dokumentum új címe (**CÍM_ÚJ**). A kézirat vagy nyomtatvány szakirodalomban használatos elnevezése. Ha a következő, CÍM_ER rovat nincs kitöltve, akkor ez az adat jelenik meg a dokumentum megnevezéseként, címeként. Fejlesztés alatt álló rovat. A kéziratok megnevezése általában ebben a rovatban történik, mivel a kéziratoknak a legtöbbször valóban nincsen kiadványszerű címük, csupán a bennük szereplő egyes műveknek. Az adatbázis jelenlegi állapotában a francia nyelvű kötethez igazodóan ezek a megnevezések franciául szerepelnek, de ezt a jelölésmódot a későbbiekben szeretnénk megváltoztatni, magyar nyelvű jelölést és többnyelvű, segédprogram által generált, választható megjelenítési módot tervezünk. A rovat hossza 200 betűhelynyi.

v122 - A dokumentum eredeti címe (**CÍM_ER**). A kézirat vagy nyomtatvány eredeti címének betűhív leírásából az első három szó. A tömör bibliográfiai hivatkozások érdekében a cím csonkolt formában jelenik meg, ez a rovat a cím azonosítására szolgál. Fejlesztés alatt álló rovat, a későbbiekben a cím teljes alakját tartalmazza majd, és segédprogrammal oldjuk meg a tömör, háromszavas megjelenítést. Mivel a megjelenítés úgy történik, hogy a CÍM_ER rovat tartalma jelenik meg, ha a rovat ki van töltve, ilyenkor gyakran előfordul, hogy a CÍM_ÚJ rovat a cím teljesebb alakját tartalmazza. Ha a kiadvány több művet tartalmaz (például két históriát), és a bibliográfia több szerzőt és címet is közöl, akkor minden esetben az első szerzőt és címet vesszük figyelembe, még akkor is, ha a repertórium ezt a verset nem is tartalmazza, mert a kötet azonosíthatósága a fontos, és a SORSZÁM rovat 5. betűhelyén szereplő jelölés eligazít a kiadvány részei között. A rovat hossza 200 betűhelynyi.

v131 - A nyomtatvány nyomtatási helye (**NYOMDAHELY**). Értelemszerűen a kiadvány nyomtatási helyét jelöli, a város nevét magyaros alakban adjuk meg. Több város esetén vesszőkkel választjuk el a helyneveket. A rovat hossza 80 betűhelynyi.

v132 - A dokumentum keletkezési ideje (**IDŐPONT**). A kézirat vagy nyomtatvány keletkezési idejét mutatja. Ha pontos évszámot tudunk, akkor ez áll itt, egyébként az időadat magyar nyelvű kiegészítéssel szerepel. A szöveges rész szigorúan kötött, mivel a rovat adatait segédprogram fordítja idegen nyelvre (a megjelent kötet esetében franciára). A rovat hossza 80 betűhelynyi.

v133 - A nyomtatványt előállító nyomdász (**NYOMDÁSZ**). Fejlesztés alatt álló rovat. Esetenként már most is kitöltött. Értelemszerűen a nyomdász neve szerepelhet itt 200 betűhelynyi hosszan.

v141 - A dokumentum műfaja (**MŰFAJ**). Fejlesztés alatt álló rovat. Esetenként már most is kitöltött. Értelemszerűen a kézirat vagy nyomtatvány egészének műfaját lehet itt feltüntetni, szövegesen, 80 betűhelynyi hosszan.

v142 - A dokumentum felekezeti hovatartozása (**FELEKEZET**). Ha a kézirat vagy nyomtatvány felekezetiileg besorolható, akkor a felekezet magyar megnevezése (katolikus, protestáns, református, evangélikus, szombatos, unitárius, mohamedán, világi) szerepel itt, egyébként kitöltetlen. A versek adatlapjain szereplő RELSE rovat a forrásoknak ezt az adatát tartalmazza összesítve. A rovat hossza 80 betűhelynyi.

v151 - A dokumentum őrzési helye (**VÁROS**). Ha a forrás kézirat vagy egypéldányos nyomtatvány, akkor itt adjuk meg annak a városnak a nevét eredeti helyesírással, ahol a példányt őrzik. A rovat hossza 80 betűhelynyi.

v152 - A dokumentumot őrző könyvtár neve (**KÖNYVTÁR**). A kéziratot vagy egypéldányos nyomtatványt őrző könyvtár neve eredeti helyesírással. A város neve után szerepelhet az (olim.) jelzés, mutatva, hogy a szóban forgó dokumentum ma nem lelhető fel a megadott helyen. A rovat hossza 80 betűhelynyi.

v153 - A dokumentumot tartalmazó gyűjtemény (**GYŰJTEMÉNY**). Ha az előző rovatban megnevezett könyvtáron belül a dokumentum külön gyűjteményben szerepel, akkor ennek a neve szerepel itt eredeti helyesírással. A rovat hossza 80 betűhelynyi.

v154 - A dokumentumot tartalmazó kötet jelzete (**KÖTET JELZET**). Nyomtatványba bejegyzett kézírásos forrásoknál a nyomtatvány bibliográfiai leírására utaló hivatkozás (Például a Székely István világkrónikájának lapjaira bejegyzett vers esetén: RMNY 156). A rovat hossza 80 betűhelynyi.

v155 - A dokumentumot tartalmazó kötet megnevezése (**SZÖVEGES FELOLDÁSA**). Az előző rovatban megjelölt nyomtatvány szöveges megnevezése, az adatok sorrendje: szerző, cím, megjelenési hely, megjelenési idő, a kézirat rész helye a kötetben belül. A rovat hossza 200 betűhelynyi.

v156 - A dokumentum raktári jelzete (**RAKTÁRI JELZET**). A könyvtáron, illetve a gyűjteményen belüli raktári jelzet szerepelhet itt (ha tudjuk), 12 betűhelynyi hosszban. Ha a jelzet ennél hosszabb, akkor az adat esetleg a következő, MEGJEGYZÉS rovatban szerepelhet.

v160 - Megjegyzések (**MEGJEGYZÉS**). További esetleges információk helye. Itt szerepelhet a hosszabb raktári jelzeten kívül, hogy mely azonosítójú, esetleg kezdősorú vers szerepel a forrásban,

hogy hiányos-e a leírásunk, illetve, hogy miért hiányos. A megjegyzés hossza 200 betűnyi lehet.

1.2.4. A forrásúrlap mintával kitöltve

A fent ismertetett a rovatokból állnak tehát a források adatlapjai. Amikor a rovatok adatait akarjuk megtekinteni vagy módosítani, akkor ezt a FORR elnevezésű képernyős úrlapon tehetjük meg. A rovatok az alábbi sorrendben követik egymást:

típus	MKEVB1	sorszám	0027
szerző			
fordító			
cím_új			
cím_er	Vasady-kódex		
nyomdahely			
időpont	1613-1615 körül		
nyomdász			
műfaj			
felekezet	világi		
város			
könyvtár			
gyűjtemény			
köt.jelzet			
feloldása			
rak.jelzet		fac	
megjegyzés			

1.3. A műfajfa

Repertóriumunk az egyes versek műfajait nem mint önálló műfajneveket tárolja, hanem egy fastruktúrában helyezi el. Mivel egy vers több műfajba is sorolható, a műfaji besorolást leíró mező ismételhető (lásd még: 1.2.1-es fejezet, a **v28** leírása). A fa alapvetően két ágú, az egyik ág a vallásos, a másik a világi műfajokat tartalmazza. Kialakításánál a fő támpont "A magyar irodalom története" akadémiai kézikönyv által vázolt műfajrendszer volt, ezt módosítva, kiegészítve jött létre az alábbi struktúra.

1.3.1. A vallásos ág

```
[001] vallásos
|
+---[002] história
|
|   +---[004] elbeszélő
|   |
|   |   +---[009] bibliai
|   |   +---[134] világkrónika
|   |   +---[300] egyháztörténeti kivonat
|   |   |
|   |   |   +---[301] közel kortársi
|   |   |   +---[302] régi
|   |
|   +---[005] leíró v. értekező
|   |
|   |   +---[010] prédikációs ének
|
+---[003] nem história
|
|   +---[006] bibliai
|   |
|   |   +---[013] zsoltár
|   |   +---[014] jeremiád
```

- +---[015] rövid foglalat
- +---[201] dráma
- +---[258] Énekek éneke
- +---[008] liturgikus vagy paraliturgikus eredetű
  - +---[016] himnusz
    - +---[124] Szent királyról
  - +---[017] antifona
  - +---[018] szekvencia
  - +---[100] benedicamus
  - +---[102] imádság
  - +---[104] szerzetesi regula
  - +---[125] legenda
  - +---[126] Mária-síralom
  - +---[130] Mária-ének
  - +---[200] cantio
  - +---[255] úrfelmutatási ének
  - +---[256] benedicamus parafrázis
- +---[023] dogmatika
  - +---[027] káté-ének
    - +---[028] Szentháromság-ének
    - +---[026] úrvacsora-ének
    - +---[029] credo magyarázat
    - +---[030] Miatyánk-ének
    - +---[031] Tízparancsolat-ének
    - +---[039] vallástétel
    - +---[107] hitvita
    - +---[202] doxológia
- +---[024] alkalmi ének
  - +---[032] házase-ének
  - +---[033] keresztelési ének
  - +---[034] bölcsődal
  - +---[035] temetési ének
  - +---[257] asztali áldás
  - +---[259] útonjárók éneke
- +---[025] mindennapi v. ünnepi lelki ének
  - +---[036] dicséret
  - +---[037] hálaadó ének
  - +---[038] könyörgés
  - +---[043] hívők biztatása
  - +---[040] Szentlélek invokáció
  - +---[041] tanulság
  - +---[044] síralom
  - +---[101] halálrakészítő
  - +---[042] jó keresztényi cselekedetre intő ének
  - +---[045] hívők vigasztalása
  - +---[047] a világ hiábavalóságáról
  - +---[260] rabének
- +---[103] muzulmán
- +---[123] bájoló, varázsigé
- +---[203] embléma

1.3.2. A világi ág

```

[048] világi
|
+---[049] história
|
|   +---[051] elbeszélő
|   |
|   |   +---[056] nem fiktív
|   |   |
|   |   |   +---[068] történelmi
|   |   |   +---[069] kortársi, tudósító
|   |   |
|   |   +---[057] fiktív
|   |
|   +---[052] leíró v. értekező
|
+---[050] nem história
|
|   +---[053] morális v. politikai
|   |
|   |   +---[058] arisztokratikus regiszter
|   |   |
|   |   |   +---[086] katonaének
|   |   |
|   |   +---[059] populáris v. vágáns regiszter
|   |   |
|   |   |   +---[074] naptárvers
|   |   |   +---[087] hegedős ének
|   |   |   +---[088] vágáns szatíra
|   |   |   +---[089] politikai propaganda
|   |   |   +---[115] utazási vers
|   |   |   +---[127] jogszabály
|   |   |   +---[128] játék
|   |   |   +---[129] csízió
|   |   |   +---[212] mezőgazdasági költemény
|   |   |
|   |   +---[061] humanista iskolai regiszter
|   |   |
|   |   |   +---[090] episztola dedicatoria
|   |   |   +---[091] tanulság, fabula
|   |   |   +---[092] idézet
|   |   |   +---[093] epigramma[R], sententia[I]
|   |   |   +---[095] epicédium
|   |   |   +---[109] embléma
|   |   |   +---[120] Horatius-paródia
|   |   |
|   |   +---[054] szerelmes, erotikus
|   |   |
|   |   |   +---[063] arisztokratikus regiszter - udvari
|   |   |   |
|   |   |   |   +---[076] partimen
|   |   |   |   +---[077] embléma
|   |   |   |   +---[078] szerelmi köszöntés
|   |   |   |   +---[080] török bejt fordítása
|   |   |   |   +---[081] aenigma
|   |   |   |   +---[118] misszilis levél
|   |   |   |   +---[210] epigramma
|   |   |   |   +---[211] udvari dráma
|   |   |   |
|   |   |   +---[064] populáris regiszter
|   |   |   |
|   |   |   |   +---[082] női dal
|   |   |   |   +---[083] latrikánus vers
|   |   |   |   +---[084] gab
|   |   |   |   +---[119] alba
|   |   |   |   +---[121] táncdal

```

2. Keresés

Az űrlapok adatait egyesével a képernyőn is megtekinthetjük, de akárcsak a repertórium könyvbeli változatában, csakis egyfajta rend szerint felsorolva. A könyvben az incipitek ábécérendje a vezető szempont, a számítógépes változatban az űrlapok belső azonosítószáma (MFN). Ahhoz, hogy egy vers űrlapját előkeressük, vagy hogy adott módon kitöltött rovatú versek egy csoportját kiválogassuk, az ISIS keresési eljárásait kell használnunk. Ennek részletes ismertetése az ISIS felhasználói kézikönyvében található. Lényegében két, egymástól főként a végrehajtás sebességében különböző módszert használhatunk. A szabad szöveges keresés ugyan lassú, de az adatbázisban található minden információ kereshető vele; az inverz fájl használatával történő keresés csak a keresésre előkészített rovatokra alkalmazható, majdnem minden rovat ilyen, és ez az eljárás kellőképpen gyors is. Példákon keresztül mutatjuk be mindkét módszert, kiegészítve még a keresőelemek szótárának használatával is.

2.1. Szabad szöveges keresés

Az előző fejezetben felsoroltuk a versek, illetve a dokumentumok adatlapjainak rovatait. A felsorolás tartalmazta a rovatok azonosító számát is. Ha az ISIS keresőmenüjében a Search (S) pontot választjuk, akkor az azonosító számok segítségével rákérdezhetünk bármelyik rovat tartalmára. A szabad szöveges keresést mindig egy kérdőjellel (?) kezdjük, majd a kérdéses rovat azonosítóját írjuk le. Egy kettőspontot (:) követően aposztrófok (') között megadhatjuk a kérdéses jelsorozatot, akár betűkről, akár számokról van szó. Korábbi példánkban Bornemisza Péter búcsúverse szerepelt. Tegyük fel tehát, hogy ennek adatai alapján arra vagyunk kíváncsiak, hogy mely verseket szerezték még Huszton. Arra gondolva, hogy ezt az információt a kolofon adatai tartalmazzák, megkérdezhetjük, hogy mely adatlapok DONCOLO rovatában fordul elő a 'Huszt' betűsorozat. A keresési űrlapra ekkor a következő kérdés kerül:

? v32: 'Huszt'

A számítógép ekkor előkeresi a belső azonosítók rendjében az összes adatlapot, és összeveti a szóban forgó rovat tartalmát a keresett jelsorozattal. Ha talál megfelelő adatlapot, akkor ezt kijelzi. Miután a gép a keresést befejezte (ez az adatbázis mérete miatt lassú gépen percekbe telhet), a keresés folyamán megtalált adatlapokat megjeleníthetjük képernyőn (D), kinyomtathatjuk, vagy tárolhatjuk későbbi nyomtatás céljára (P). Választott példánkban a számítógép három verset fog kiválasztani. A teljes adatlap megjelenítése helyett a tömörebb és áttekinthetőbb nyomtatási képet eredményező

v1,x1,v2,c6,v5^1," "v5^2,': ',v3,c6,v32^1

megjelenítő formátumot használjuk. Ennek felépítéséről a következő fejezet szól. A három vers adatai a következőképpen jelennek meg a képernyőn:

0332 Én mostan beszélem a rómaiakat Huszti Péter: Aeneis 1171
Panaszolkodunk most országunknak ily nagy pusztaságán Bornemisza
Péter: Cantio Szent János látásáról Husztnak várában 1233 Siralmas
énnékem tetőled megváltom Bornemisza Péter: Cantio optima jó Husztnak
várában

Amint láthatjuk, bekerült egy olyan vers is a három közé, amelyet nem Huszton szereztek, de a kolofonban mégis szerepel a 'Huszt' betűsorozat, a szerző nevének részeként. Vagyis nem

kérdeztünk kellően pontosan. A nem kívánt vers szerepeltetését a válaszban kiküszöbölhettük volna, ha a keresőkérdésben v32 helyett v32^1 alakot írunk. A példa azt is mutatja, hogy a szabad szöveges keresésnél az ISIS formátumnyelvén megfogalmazva bármilyen kérdést feltehetünk. Kérdéseinket kombinálhatjuk, használhatjuk a logikai 'és' (*), 'vagy' (+), 'nem' (^) műveleteket. A rovat szűkítésére (alrovat használatára) láttunk példát, megfordítva is eljárhatunk, az S-függvény segítségével tetszőleges rovatokat össze is vonhatunk. Egy-egy kérdés megválaszolására jól használható a bemutatott eljárás, sokszoros ismétlése azonban nagyon hosszadalmas, mivel a számítógép minden újabb kérdésnél előről kezdi az adatlapok vizsgálatát. A gyorsabb kereséshez az inverz file használata szükséges.

2.2. Keresés az inverz file használatával

Az adatbázisra vonatkozó kérdéseink általában egy-egy rovat tartalmára vonatkoznak, vagy ilyen kérdések logikai műveletekkel való összekapcsolásával állíthatóak elő. Ha tehát a rovatok tartalmából különböző mutatókat készítünk, akkor a kérdezéskor elegendő ezek alapján előkeresni a megfelelő adatlapokat, és nem szükséges újból és újból az összeset átvizsgálni. Az ISIS által használt inverz file nem más, mint egy ilyen, sokszempontú mutató. Tulajdonképpen minden rovat szerint el lehetne készíteni a keresést segítő táblázatot, de erre valójában nincs szükség. A COMMENT rovat ábécébe rendezése például nyilván teljesen felesleges. A felhasználóra van bízva, hogy mit ítélt fontos és ezért keresőtáblázatba foglalandó rovatnak. A repertórium felépítésekor szinte minden rovatot ilyennek tekintettünk. Az ISIS a különböző táblázatokat egyetlen nagy listában, az inverz file-ban tárolja. Hogy a különböző szempontokat elkülöníthessük, a különböző rovatok adatait más és más bevezető betűsorral jelöltük. Például a vers szerzőjének a neve előtt az AUT= jel áll, a vers forrásául szolgáló mű szerzőjének neve előtt AUTET=, a dedikációban szereplő személyek neve előtt pedig a DEDIE=. Ezeket a bevezető jeleket az ISIS-ben prefix-nek nevezik. Ezek a legtöbbször megegyeznek a rovatok űrlapokon szereplő elnevezéseivel, de nem mindig, és nem pontosan ugyanaz az információ áll mögöttük. Az eltérés oka egyrészt az, hogy a kérdezés természetes szempontjai nem egyeznek meg mindig a tárolásnál követett elvekkel, másrészt kérdéseink több rovat adatára vagy egy rovatnál kisebb részre is vonatkozhatnak. Az alábbiakban felsoroljuk az általunk használt prefixeket:

- **INC** -- A versek kezdősorai előtt áll. Nem azonos teljesen a v2 rovat tartalmával, mert a könnyebb kereshetőség végett a központosítást megszüntettük. Csak a főadatlapok incipit-rovatai tartoznak ide, a nótajelzések, mellékadatlapok kezdősorai nem. Ha egy versnek nincsen incipitje, akkor a keresőtáblázatban a címével szerepel.
- **TITRE** -- A versek címeit vezeti be. Csak a főlapok címrovatai tartoznak ide, a mellékadatlapoké nem. A központosítást itt is megszüntettük.
- **AUT** -- A versek szerzőinek neve előtt szerepel. A nevet itt hagyományos alakban tüntetjük fel, vezetéknév, keresztnév sorrendben. A bizonytalanságra utaló kérdőjelet a névvel együtt nem szerepeltetjük (az egyértelmű kérdezhetőség végett), viszont külön kérdezhető a bizonytalanságra utaló jel név nélkül (AUT=?). A többszerzős művek szerzői külön-külön kérdezhetőek.
- **NJ** -- A csak nótajelzésben szereplő kezdősorok előtt áll. Amennyiben a szóban forgó versnek nem ismert a kezdősora, úgy a cím követi a jelet. A központosítást megszüntettük.
- **TRAD** -- A fordításra utaló kódszám prefixe.
- **INCOR** -- A mintául szolgáló művek kezdősorai előtt szerepel.
- **TITOR** -- A mintául szolgáló művek címei előtt áll.
- **HYMNUS** -- A himnusz-katalógusok adatait vezeti be.
- **AUTET** -- A mintául szolgáló művek szerzőinek neve előtt áll. A nevet hagyományos alakban, vezetéknév, keresztnév sorrendben kereshetjük. A bizonytalanságra utaló kérdőjelet a névvel együtt nem szerepeltetjük (az egyértelmű kérdezhetőség miatt), viszont külön

kérdezhető a bizonytalanságra utaló jel név nélkül (AUTET=?). Többszerzős művek esetén a szerzők nevei külön-külön kérdezhetők.

- **LANOR** -- A fordítás alapjául szolgáló nyelv rövidítései előtt áll.
- **AN** -- A versek szereztetési dátumában szereplő évszámok előtt áll. Ezt az információt a következő, pontosító adattal együtt célszerű kezelni, és a lekérdezésnél is összetett kérdést kell megfogalmazni.
- **PREC** -- A szereztetési dátumhoz kapcsolódó, pontosító meghatározás kódjai előtt áll.
- **CHANS** -- Az énekeltségre vonatkozó kódszám prefixe.
- **SIGNE** -- A szignálság módjára vonatkozó kódszámok előtt szerepel.
- **LEVEL** -- A versek műfajt leíró kódláncainak záró kódszámai előtt áll. Vagyis külön kérdezhetők a legalacsonyabb szintű műfaji összetevők kódjai, a műfajfa levelei.
- **GENRE** -- A versek műfajt leíró kódláncaiban tetszőleges helyen szereplő kódszámok előtt szerepel. Vagyis a műfajleírásban használt bármely összetevő kódja külön kérdezhető, a műfajfa gyökere, elágazási pontjai és levelei egyaránt.
- **COLO** -- A kolofon létezésre utaló kódszám előtt áll. A kolofon adatira csak szabad szöveges kérdéseket tehetünk fel, mert a nagyon eltérő szerkezetű információkat nincs értelme táblázatosan összegyűjteni.
- **DEDIE** -- A dedikációban szereplő nevek prefixe.
- **ACR** -- Az akrosztichon meglétére utaló kódszám előtt szerepel. Az akrosztichon szövege és a benne található adatok (hely, idő, szerző) csak szabad szöveges kereséssel érhetőek el, mert eltérő szerkezetük miatt a táblázatos tárolásnak nincsen értelme.
- **INT** -- A szöveg teljességére utaló kódszám előtt áll.
- **LON** -- A vers terjedelmét jelző mérőszámok előtt szerepel. Csak a következő, mértékegységet jelölő adattal együtt alkot korrekt információt, összetett kérdéssel kérdezhető.
- **PRE** -- A terjedelem mértékegységét jelző kódszámok előtt szerepel.
- **TYPME** -- A metrumtípusok kódszámai előtt áll. A metrumok, különböző szerkezetű jelölésmódjuk miatt egészükben nem kérdezhetők. Ha a metrumtípusból következően van rím- és szótagszám-jelölés (metrumképlet), akkor a következő két adatra kérdezhetünk, és logikai 'és' művelettel kapjuk meg a versek kívánt csoportját.
- **RIME** -- A versek metrumképletében előforduló rímjelölő betűsorok előtt áll.
- **SYLL** -- A versek metrumképletében előforduló szótagszámjelölő számsorok előtt szerepel.
- **MEL** -- A versek dallamkiadására vonatkozó adatok előtt szerepel.
- **CR** -- A versek modern kiadását jelző adatok előtt áll.
- **FACS** -- A versek vagy a dokumentumok faksimile kiadására utaló bibliográfiai adatok előtt szerepel.
- **DAL-CON** -- A nótajelzésként előforduló 1601 előtti versek R-számai előtt áll.
- **RECTYP** -- Az adatlap típusát jelölő kódszám prefixe. Nagyon fontos kérdezési szempont! A 0 érték lekérdezésével tudjuk elkülöníteni a főadatlapokat a többitől. Ez egyrészt a korrekt válaszok miatt fontos, másrészt időtakarékoság is, hiszen felére csökkenti a vizsgálatba vont űrlapok számát. Ugyanígy vonatkoztathatjuk kérdéseinket például a dokumentumok űrlapjaira, stb.
- **TIP** -- A dokumentum típusának rövidítései előtt áll.
- **HELY** -- A dokumentumok keletkezési helye előtt áll.
- **IDO** -- A dokumentumok keletkezési ideje előtt áll.
- **FEL** -- A dokumentumok felekezeti hovatartozásának jelölését vezeti be.
- **CF.** -- A versek CF. ENCORE rovataiban szereplő, rész-egész viszonyra utaló R-számok előtt szerepel.
- **VIDE** -- A versek VIDE rovatában szereplő, azonos forrásra utaló R-számok előtt szerepel.
- **REFR** -- A versek refrénes voltát jelölő kódszám előtt áll.
- **ECHO** -- A versek ekhós voltát jelölő kódszám előtt szerepel.

- **BCF.** -- A több űrlapon nyilvántartott versek azonosító R-számai előtt szerepel.

Egyáltalán nem kapnak prefix jelölést a versek R-számai. Az inverz file szótárában szerepelnek, de mindenféle bevezető jelölés nélkül, csupán a v1 rovat értékét feltüntetve. Azért célszerű így kezelni az azonosítókat, mert ez a leggyakrabban kért rovat; az űrlapok más rovataiban is az R-számokat használjuk rövid utalóként, különböző listákon, felsorolásokban is az R-számokat adjuk meg. A megjelenítést végző segédprogramok különböző utalásoknál (CF.ENCORE, BCF., VIDE), nótajelzéseknél (DAL-MOD, DAL-CON) fordulnak az inverz file-hoz, és R-szám szerinti keresést végeznek. Hasonlóképpen bevezető betűsor nélkül kerültek invertálásra a versek előfordulásának bibliográfiai adatai, és a dokumentumok azonosítására szolgáló típus- és sorszám-adatok. Ezeket főként a megjelenítő segédprogramok használják, az inverz file-on keresztül teremtenek kapcsolatot a versek és a dokumentumok között. Itt említjük meg, hogy a gyors keresést (pl. az R-szám szerinti kiválasztást) elősegítendő, két speciális billentyű is használható az adatbázist kezelő programban. Bármelyik menüben állva, az F9 billentyű lenyomásával a Keresőkérdés megfogalmazása űrlapjára kerülünk, s ezt kitöltve az F10 billentyűvel a keresett űrlapok válnak szerkeszthetővé.

Az inverz file tartalma három módon is megtekinthető. Az Inverzfile kezelése menüben kérhetünk listát róla, de ez nem célszerű, mert a teljes lista nagyon hosszú, és jórészt érdektelen adatokat tartalmaz a felhasználó számára. Praktikusabb a Keresés, megjelenítés menü szótárt megjelenítő pontját (T) használni. Itt a prefix megadása után lapozhatunk a szótárban, megtekinthetjük az előforduló kódokat, illetve szöveges részeket, természetesen csupán 30 betűhelynyi hosszban (ez indokolta a viszonylag rövid prefixek alkalmazását). Az ISIS felhasználói kézikönyvében leírt módon keresőkérdések megfogalmazására is használhatjuk a szótárt. A harmadik lehetőség egy speciális segédprogram használata.

2.3. A SYLL program használata

A SYLL nevű program indításához az ISIS főmenüjében a Felhasználói segédprogramok pontot kell választanunk (A), majd a Futtatás funkciót (R), és a SYLL nevet kell megadnunk. Ekkor az előbbi pontban felsorolt prefixek közül választhatunk, és ennek megfelelően a gép a képernyőre listázza a inverz file szótár-részét, és minden szótári elem után grafikusán is ábrázolja az adott tételhez kapcsolódó űrlapok mennyiségét. Öt-öt verset vagy dokumentumot szimbolizál egy-egy vonal az ábrán, így a különböző szótári egységek aránya szemléletesen, oszlopgrafikon formájában tekinthető meg. Érdemes kipróbálni, mert noha mindig csupán egyetlen szempont szerinti böngészést tesz lehetővé a program, sokkal gyorsabb, mint a keresőkérdések megfogalmazás útján való tájékozódás. Könnyen válaszolhatunk olyan típusú kérdésekre így, amik azt tudakolják, hogy egy adott szempont szerint milyen fajta versből van a legtöbb. Például: Melyik a legnépszerűbb rímképlet, szótagszámforma? Ki írta a legtöbb verset? Kitől fordítottak, és kitől a legtöbbet? Melyik a leghosszabb vers? És így tovább... A program használata során ügyelnünk kell arra, hogy az egy-egy szempont szerinti keresés nem mindig korrekt módszer, például a versek keletkezési időpontjának áttekintésekor (prefix: AN=) vegyesen kapjuk meg a különböző pontosító kódokkal együtt érvényes évszámokat. Egy-egy áttekintés után, vagy közben az X billentyűvel szakíthatjuk meg a grafikonrajzolást, és így fejezhetjük be a program használatát is.

2.4. Többszempontú keresések

Az adatbázis igazi felhasználási formája a célirányos, többszempontú keresés. Ilyenkor a kérdező megpróbál olyan kérdéssorozatot megfogalmazni, amely egyre szűkíti a megfelelő versek csoportját, míg végül kellően kis számú vershez nem jut. Ezer vers adatait nehéz áttekinteni, de még húsz vers is sok lehet, ha nem csupán egyetlen szempontot vizsgálunk. Az a válasz azonban,

amely egy jól megfogalmazott keresési sorozat végén csupán néhány verset eredményez, nagyon beszédes lehet. Numerikus adatok esetén egy statisztikai korreláció-vizsgálat jellemezhet egy adatbázist. Vegyes és szöveges adatok esetén, mint amilyen ez is, az összefüggések feltárása sokkal összetettebb feladat. Az imént megfogalmazott szűkítő keresés a nem nyilvánvaló (nem triviális) gyenge összefüggések feltárása. Két példát mutatunk be kedvcsinálónak, és ezzel egészítjük ki az ISIS felhasználói kézikönyvének keresési stratégiákat bemutató részét. Tudjuk, hogy az 1601 előtti magyar versek körében a himnus műfaj nagyon gyakori. A műfaj kódjára rákérdezve (LEVEL=016) kideríthető, hogy repertóriumunkban 137 db verset minősítettünk így. Azt is tudjuk, hogy e műfajnak legnépszerűbb versformája a négysarkú 8-as. Ilyen formájú vers (NUMSE= 8 8 8 8) 119 db van az adatbázisban. Olyan vers, ami mindkét ismérvnek eleget tesz (#1 * #2) 74 db. Ez a szám igen magas, a korreláció nagyfokú, az információ előre sejthető, nem túl izgalmas, mondhatni: érdektelen. Ám ha a fordított kérdést tesszük fel, hogy hány olyan himnus van, ami nem ilyen versformájú, hanem mondjuk négysarkú 12-es (NUMSE=12121212), akkor rögtön izgalmas eredményhez jutunk. A négysarkú 12-esek száma (115 db) ugyancsak magas, hiszen például a históriás énekek egyik kedvelt formája. A himnuszok és a négysarkú 12-esek halmaza azonban alig érintkezik! Tegyük fel a

```
LEVEL=016 * NUMSE=12121212
```

kérdést, és a számítógép azonnal jelzi, hogy csupán egyetlen(!) ilyen 1601 előtti magyar verset ismerünk. Hogy melyik ez a vers, az a D billentyű lenyomása után megtekinthető. Második példánkban szintén a szótagszámok játsszák a főszerepet. Vegyük szemügyre Balassi Bálint egyik kedvelt versformáját, a Palkó nótáját. Ennek szótagszámai 12, 12, 6, 12. Mivel tudjuk, hogy Balassi több verset is írt ebben a formában, kérdezzünk úgy, hogy ezek a versek eleve hiányozzanak a listáról:

```
NUMSE=1212 612 ^AUT=Balassi Bálint
```

A válaszként kapott verseket szemügyre véve megállapítható, hogy a Palkó nótáján kívül, melyet épp Balassi verseinek nótajelzéseiből ismerünk, csupán két helyről bukkan elő ez a forma, Rimay János költészetéből, és Újváry Mihályéból. Az első név várható volt, a második, ezek szerint talán szintén Balassi-követő poeta neve azonban egyáltalán nem. A két példa csupán ízelítő, további, ma még rejtett összefüggések versek, szerzők, műfajok és formák között feltárássra várnak, a felhasználón múlik csupán, hogy milyen módon kérdez.

3. Az adatok megjelenítése, rendezése, nyomtatása

3.1. Megjelenítés

A repertóriumban található adatok legegyszerűbben a képernyőn tekinthetők meg, az ISIS adatbeviteli űrlapjain. Ezek leírását az előző pontban részleteztük. Ez a mód ugyan gyors, de az adatok nyersen, nem olvasható módon kerülnek elénk. Megnézhetjük a versek adatait abban a formában is, ahogyan a repertórium nyomtatott változatában szerepelnek. Ehhez a Keresés, megjelenítés menüben kell a D, ill. B funkciót választanunk. Ha nem módosítottuk előzőleg a megjelenítési formátumot, akkor az ALAP nevű formátum van érvényben, és ez a versek közel teljes leírását adja, francia nyelven, tagolva, szerkesztett alakban. A korábbiaknak megfelelően legyen most is Bornemisza Péter búcsúverse a példánk, ez a következő alakban jelenik meg a képernyőn:

```
1233 Siralmas énnékem tetőled megváltom -- Cantio optima
```

```
H i s t o i r e   l i t t é r a i r e
```

Signé par Bornemisza Péter, sans dédicace. Sans acrostiche. Colophon registrant les circonstances de la composition; le lieu: jó Husztnak várában; l'auteur: Bornemisza Péter az ő víg kedvében. Composé environ 1556.

M è t r e   e t   g e n r e

Mètre strophique syllabo-tonique, chanté. Son modèle mélodique: Mindenek meghallják és jól megtanulják (968). Modèle mélodique du poème suivant: Mindenek meghallják és jól megtanulják (968). Texte intégral comprenant 6 strophes. Refrain. Structure strophique:

a12(6,6), a12(6,6), X13(6,7)

Qualifications postérieures: poème profane -- non présenté comme histoire -- moral ou politique -- du registre popularisant ou vagant -- d'un réfugié ou d'un pèlerin; poème profane -- non présenté comme histoire -- moral ou politique -- du registre popularisant ou vagant -- de propagande politique.

B i b l i o g r a p h i e

Source manuscrite: Vasady-kódex, environ 1613-1615 {profane} (S 27) p. 120.
Édition moderne: RMKT-7-207.
Édition de la mélodie: RMDT1 #103.

Ez a forma képernyőn jelenik meg, de az ISIS ugyanezt nyomtatóra is küldheti, vagy a nyomtatási képnak megfelelően lemezre teheti, vagyis más szövegszerkesztő programmal is folytatható a munka, ill. a nyomtatás. Ehhez a Nyomtatás/Rendezés menüben a nyomtatási űrlap rovatban a @ALAP nevet kell megadni, és az ISIS nyomtatási eljárását követni. Eltekintve attól, hogy az így megjelenő információ esetleg túlságosan is bőséges (bár ez is lehet zavaró), az ilyen megjelenítés nehézkes is lehet. Az összes adat előkeresése, kiváltképpen az adatlapok közötti kapcsolatra épülő információknál (nótajelzések, forrás dokumentumok, mellékadatlapok rovatai) lassú művelet, sok vers esetében jelentős időmegtakarítás érhető el a megjelenítési mód egyszerűsítésével. Másrészt sok vers esetében a felsorolás jellegű nyomtatási kép a megfelelő, olyan lista praktikus, amin csupán néhány rovat tartalma van feltüntetve. Ezért most azt mutatjuk be, hogyan állítható elő olyan megjelenítési formátum, amely az adatlapok részleges megjelenítésére való. Tegyük fel, hogy a vers adatainak megjelenítésekor csupán a következő információkra van szükségünk: azonosító szám, kezdősor, akrosztichon. Ezeket az adatokat a v1, v2, v34 rovatok tartalmazzák, vagyis az R, INC, és ACR nevű rovatok. Elsőként lépünk a Keresés, megjelenítés menübe, majd válasszuk a Megjelenítő formátum váltás menüpontot. Töröljük le a képernyőn látható ALAP nevű formátumot (F6), és írunk helyette másikat:

v1,x1,v2/,v34//

Ebben a jelölésben felsoroltuk a megjeleníteni kívánt mezőket, az x1 egy szóköz kihagyását, a törtjel (/) új sor kezdését jelenti. Az új megjelenítési formátum hatására az ISIS ezek után csak a kívánt rovatok tartalmát küldi képernyőre vagy nyomtatóra. Például Balassi Bálint Csak búbánat, immár kezdetű verse esetében ez szerepel majd a képernyőn:

0220 Csak búbánat immár hagyatott énnekem, kiben elfogy életem CHAK BORBALAERT

Természetesen a példa a lehető legegyszerűbb volt. Azoknak az adatoknak a megjelenítését ugyanis, ahol kódszámok, rövidítések szerepelnek, speciális megjelenítő programok végzik. Ezek működését itt nem tárgyalhatjuk, felhasználásuk módja megvizsgálható az ALAP nevű formátum vizsgálatával. Ezek a programok a PROG alkönyvtárban találhatók, Pascal nyelven készültek. Itt most csupán felsorolásukra, és a paraméterek ismertetésére vállalkozhatunk. Használatukkor ügyelni kell arra, hogy csak kitöltött rovat esetén adnak értelmes eredményt, tehát a programok hívása előtt a formátumban ellenőrizni kell a rovat létezését.

BOOKD -- A v51 (RMNY) és v52 (MKEVB) rovatok kódszámai alapján előkeresi a megfelelő forrásadatlapot, és annak alapján a dokumentum rövid címét, keletkezési helyét és idejét, felekezeti besorolását, oldalszámjelölését és a fakszimile kiadásra való esetleges utalást tartalmazó bibliográfiai tételleírást állít elő. Mivel a dokumentumok adatait két rovat tartalmazhatja (RMNY, MKEVB), és ezek ismételhető rovatok, a programot mindkét mezőre és minden előfordulásra meg kell hívni. A program hívásakor át kell adni az aktuális adatlap ISIS-ben használt azonosítóját (MFN), a szóban forgó rovat jelölését és a rovat szóban forgó tételének első 19 betűhelynyi tartalmát. Javasolt alkalmazási mód (az első sor a kéziratok, a második a nyomtatványok bibliográfiai hivatkozását állítja elő):

```
( | , | +d52, &bookd(mfn(4), | v52= | v52.19) )  
( | , | +d51, &bookd(mfn(4), | v51= | v51.19) )
```

CODED -- Általános kódfeloldó segédprogram. A v22 (PREC), v23 (CHANS), v24 (SIGNE), v30 (COLO), v33 (ACR), v41 (TEXT), v44 (TYPME) rovatok kódszámait alakítja francia nyelvű szöveggé. A programok az ALAP nevű formátum igényeihez igazodnak, tehát az ott megkívánt alakot produkálják (kis/nagybetűs kezdés, szövegrész utáni írásjel, esetleg grammatikailag hiányos szerkezet, stb.). Használatukkor vagy az ALAP formátumhoz igazodjunk, vagy a programot alakítsuk át. A program hívásakor át kell adni a szóbanforgó rovat jelölését és a rovat tartalmát. Javasolt alkalmazási mód:

```
&coded( 'v24='v24)
```

HYMND -- A v14 (HYMN) rovat jelölésének alapján a himnuszrepertóriumok nyomtatásban szokásos rövidített jelölésmódjára tér át. Mivel a rovat ismételhető, minden előfordulásra meg kell hívni. Javasolt használati mód:

```
( | , | +d14, &hymnd(v14) )
```

MEGOD -- A v48 rovat (RELSE) adatai alapján a források felekezeti megoszlását ismertető francia nyelvű mondatot készít, ha a források száma nagyobb egynél. A forrásprogram szöveges részét átírva, majd a programot az ISIS szabályainak megfelelően újrafordítva ez a mondat más nyelvre ültethető. Javasolt használati mód:

```
&megod(v48)
```

METRD -- A v45 (METR) rovat metrumképlet jelölése alapján a szokásos (kisbetűs, vesszőkkel elválasztott, ütemezést zárójelben elkülönítő) jelölést alakítja ki. A program figyelembe veszi a v163 (REFR) rovat adatait is, ha a vers refrénes, akkor a jelölésben a megfelelő helyeken a szokásos nagybetűs jelölésmódra tér át. A program használatakor ügyelni kell arra, hogy a METR rovat nem csak olyankor nincs kitöltve, ha nem adtunk metrumképletet, az is előfordulhat, hogy a vers metrumváltó és így a metrumjelölések a főadatlap helyett a mellékadatlapokon vannak. A teljes diszkusszió az ALAP nevű formátumban tekinthető meg. Létező metrumjelölés egyszerű megjelenítésére javasolt forma:

```
&metrd(v45)
```

MUF1D -- A v28 (GENRE) rovat egy műfajláncának dekódolását végzi a vallásos műfajláncok esetében (ezek első kódszáma mindig 001). Mivel a v28 ismételhető rovat, annak minden előfordulására meg kell hívni az első kódszám megvizsgálása után. Javasol használatát lásd a MUF2D programnál!

MUF2D -- A v28 (GENRE) rovat egy műfajláncának dekódolását végzi a világi műfajláncok esetében (ezek első kódszáma mindig 048). Mivel a v28 ismételhető rovat, annak minden előfordulására meg kell hívni az első kódszám megvizsgálása után. Javasolt használati mód:

```
( | ; | +d28, if v28.2='00' then &muf1d(v28) else &muf2d(v28) fi )
```

RMDT -- A v53 rovat (ED-MEL) sorszám, ill. lapszám jelölésének feloldását végzi. Mivel a rovat ismételhető, minden előfordulásra meg kell hívni. Javasolt használati mód:

```
( | , | +d53, &rmdt(v53) )
```

A többi PROG alkönyvtárban található program részben az ISIS standard formátum-programja (CENTER, CHPWD, DBSSEL, DISPL, FDSPL, KEYB, NUMBER, PFTSEL, SRCHLP, TEXT, THES, WSNSEL, WSTSEL), részben az adatlapok feltöltéséhez, módosításához és az inverz-file elkészítéséhez használt program (ATIR, COMMA, CSERE, DALMO, DEKOD, HAJT, LIST, PICI, UTALO). A megjelenítést segítő programok egy részének neve végén D-betű utal a képernyőn (Display) való megjelenítésre. Erre azért volt szükség, mert a Repertórium nyomtatott változatához ugyanezen programok módosított változatát használtuk, ezek neveinek végén P-betű utal a nyomtatásra (Printer). Megjegyzendő azonban, hogy a nyomtatáshoz használt programok csak a Repertórium elkészítésének voltak célszerű segédeszközei, teljesen ahhoz igazodnak (opcionális francia szóelválasztási jeleket, tipográfiai utasításokat, szövegszerkesztő program használatához szükséges utasításokat szűrnak a szövegbe), ezért használatuk ellenjavallt. Ezeket a programokat az ALAP formátum nem is használja, a nyomtatáshoz a PRINT nevű formátum szolgált (valamint a PRINT1 és PRINT2). Az ISIS formátumnyelvének minimális ismeretével és az ALAP formátum részeinek felhasználásával (akár csak kis részletek onnan való kiemelésével) a versek adatainak részleges megjelenítés megoldható. Amennyiben ez mégsem bizonyulna járható útnak, még mindig elfogadható eredményt ad az a módszer, hogy az adatokat, kódokat, rövidítéseket eredeti formájukban, abban az alakban szerepeltetjük, ahogyan a rovatokban szerepelnek, és az átalakítást, értelmezést a felhasználóra, ill. annak szövegszerkesztőjére bizzuk. A rovatok részletes leírása az első pontban ezt a célt is szolgálta.

3.2. Rendezés

Az adatok rendezése, és különböző szempontok szerinti listás nyomtatása az ISIS-en belül elég nehézkes feladat. A program felhasználói kézikönyve ismerteti az erre vonatkozó legszükségesebb tudnivalókat. Az eddig leírt ismertetés alapján a rendezési szempontok tetszőlegesen megtervezhetők, bár az összetett adatstruktúra miatt ez nem egyszerű feladat. A munkánk során használt rendezési űrlapok az MENU alkönyvtárban megtalálhatók, tanulmányozásuk segíthet saját űrlapok kialakításában.

A PRINT menüben felhasználói űrlapot kérve megadható:

EYNYO főlap nyomtatásához, automatikusan hívja az EYREN nevű incipit szerint rendező maszkot. EYMUT mutató készítéséhez, automatikusan hívja az EYMUF nevű műfaj szerint rendező maszkot, ez átírható.

Az EYMUT maszk rendezési űrlap mezőjében állhat:

EYMUF műfaj szerint rendez (sajnos nullákkal) EYAUO idegen szerző szerint rendez (vesszők nélkül) EYAU2 idegen szerző szerint rendez (vesszőkkel) EYTIO idegen cím szerint rendez EYMET rímképlet/szótagszám szerint rendez EYME1 rímképlet szerint rendez EYME2 szótagszám/rímképlet szerint rendez EYME3 szótagszám szerint rendez EYME4 szótagszám/ütemezés szerint rendez EYME5 ütemezés szerint rendez

A magyar ékezetes ábécé használata szintén megoldható az ISIS-en belül, a szükséges segéd táblázatot ugyancsak mellékeljük (ISISUC.HUN, ISISAC.HUN).

4. Repertórium-bibliográfia

- GÁL György, A "*Répertoire de la poesie hongroise ancienne*" adatmodellje, ItK, 1989, 272.
- GOLDÉN Dániel, *TexTexT*, ELTE szakdolgozat, 1998
- HORVÁTH Iván, *Balassi Bálint költészete történeti poétikai megközelítésben*, Bp., Akadémiai Kiadó, 1982
- HORVÁTH Iván, *A vers*, Bp., Gondolat Kiadó, 1991
- HORVÁTH Iván, *A régi magyar vers készülő kézikönyve*, A magyar vers (BÉLÁDI Miklós - JANKOVICS József - NYERGES Judit szerk.) Bp. 1985.
- HORVÁTH Iván, *Szöveg*, 2000, 1994. november, 45.
- HORVÁTH Iván - FONT Zsuzsa - HERNER János - HUBERT Gabriella - SZŐNYI Etelka, *Szegedi kísérlet a XVI. századi magyar vers gépi feldolgozására* ItK, 1980, 633.
- HORVÁTH Iván - FONT Zsuzsa - GÁL György - HERNER János - H. HUBERT Gabriella - RUTTNER Tamás - SZŐNYI Etelka - VADAI István: *Répertoire de la poésie hongroise ancienne*, Paris, 1992.
- TÓTH Tünde, *Irodalomtörténészek a bábéli könyvtárból (A régi magyar vers repertórium)*, ItK, 1997, 133.
- TURI László, *Számítógép az irodalomtudományban*, ELTE szakdolgozat, 1993
- VADAI István, +1 (*Metrikai határjelölések a régi magyar versben*), ItK, 1991, 351.